

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**PRIMERJAVA DVEH MAJHNIH GOSPODARSTEV:
LATVIJE IN SLOVENIJE**

Ljubljana, april 2009

MIRJAM JANJIĆ

IZJAVA

Študentka Mirjam Janjić izjavljam, da sem avtorica te zaključne strokovne naloge, ki sem jo napisala pod mentorstvom doc. dr. Tjaše Redek, in da dovolim njeno objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

Kazalo

UVOD.....	1
1 PREDSTAVITEV LATVIJE IN SLOVENIJE	2
2 GOSPODARSKO OKOLJE	4
2.1 Bruto domači proizvod in gospodarska rast	5
2.2 Inflacija.....	9
2.3 Javne finance	11
2.4 Zaposlenost in brezposelnost.....	17
2.4.1 Produktivnost dela	21
2.4.2 Minimalna plača	24
2.4.3 Povprečna plača.....	26
2.4.4 Druge značilnosti trga dela v obeh državah.....	27
3 ANALIZA KVALITETE ŽIVLJENJA.....	30
3.1 Razdelitev dohodka	32
3.2 Izdatki za socialno zaščito	33
3.3 Zdravstvo	35
3.4 Drugi kazalci.....	36
SKLEP.....	40
LITERATURA IN VIRI.....	42

Kazalo slik

Slika 1: Indeks gibanja realnega BDP (1989=100) v Latviji, Sloveniji in povprečje tranzicijskih držav za obdobje 1989-2008.....	5
Slika 2: Gospodarska rast v Latviji in Sloveniji v obdobju 1999-2008, izražena v %	7
Slika 3: Bruto dodana vrednost po stalnih cenah (% od celotne dodane vrednosti) v Latviji in Sloveniji za leti 2001 in 2006	8
Slika 4: Gibanje inflacije v Sloveniji in Latviji med leti 1997-2008, izraženo v %	9
Slika 5: Delež prihodkov v BDP v Latviji, Sloveniji in EU-27 v letu 2006	12
Slika 6: Ekonomska struktura davkov in prispevkov za socialno varnost v Latviji, Sloveniji in EU-27 v letih 2000 in 2005, izraženo v % od BDP-ja.....	13
Slika 7: Skupni javni dolg v EU-27, Sloveniji in Latviji v obdobju 2003-2006, izraženo v % od BDP-ja	16
Slika 8: Stopnja anketne brezposelnosti (v %) v Latviji, Sloveniji in EU-27 med leti 1998-2008.....	18
Slika 9: Stopnja dolgoročne brezposelnosti, brezposelnost po spolu in med mladimi v EU-27, Sloveniji in Latviji v letu 2006, izraženo v %	20
Slika 10: Odstotek zaposlenih, ki je redno opravljalo sobotno, nedeljsko in nočno delo v EU-21, Sloveniji in Latviji v obdobju 2004-2005	21
Slika 11: Produktivnost dela na zaposleno osebo (EU-27=100) v Latviji in Sloveniji v obdobju 2001-2006	22
Slika 12: Produktivnost dela na uro (EU-15=100) v Latviji in Sloveniji v obdobju 2000-2004.....	23
Slika 13: Minimalna plača (EUR/mesec) v Latviji in Sloveniji v obdobju 2003-2007	24
Slika 14: Delež zaposlenih s polnim delovnim časom, ki prejemajo minimalno plačo v Latviji in Sloveniji v obdobju 2002-2006.....	25
Slika 15: Skupni izdatki za socialno varstvo v Latviji, Sloveniji in EU-25 v obdobju 1997-2004, izraženi v % BDP-ja.....	34
Slika 16: Človeški viri v zdravstvenem sistemu v letih 2000, 2004 in 2005, v Latviji, Sloveniji in EU-27, izraženi v številu posameznih tipov zdravstvenih delavcev na 100 000 prebivalcev.....	35
Slika 17: Število mobilnih telefonov na 100 prebivalcev v Latviji, Sloveniji in EU-25 v letih 1996, 2000 in 2004	37
Slika 18: Število avtomobilov na 1.000 prebivalcev v Latviji, Sloveniji in EU-25 v letih 1995 in 2004.....	38
Slika 19: Delež posameznikov v starosti od 15 let naprej, ki so zelo ali pretežno zadovoljni s svojim življenjem v Latviji in Sloveniji v obdobju 2002-2006	39

Kazalo tabel

Tabela 1: Populacija glede na starostni razred (v odstotkih) v Latviji in Sloveniji leta 2006	3
Tabela 2: Izdatki sektorja država po funkcionalni klasifikaciji v Latviji in Sloveniji v letu 2005, izraženo v % od BDP-ja	14
Tabela 3: Proračunski presežek/primanjkljaj (% BDP) v EU-27, Latviji in Sloveniji v obdobju 2003-2006.....	15
Tabela 4: Podatki o HDI in posameznih kazalcih za leto 2005 za izbrane države.....	31
Tabela 5: Gini indeks Latvije in Slovenije v obdobjih 1987-89, 1997-99 in 2007-08.....	33

UVOD

Za primerjavo sem izbrala dve mali gospodarstvi, ki sta v Evropsko unijo vstopili hkrati, in sicer 1. maja 2004, prav tako sta članici zveze NATO. Vključitev malih gospodarstev v EU je nujno potrebno, saj se s tem obvarujejo pred izločitvijo iz globalnega gospodarstva, brez katerega bi danes težko preživela. Članstvo pomeni nove možnosti in hkrati tudi priložnosti za boljše življenje nasploh. V nalogi bom skušala ugotoviti, ali dve državi dosegata relativno enak gospodarski razvoj.

V času študija sem imela priložnost podrobneje spoznati življenje v Rigi, saj sem za eno šolsko leto odšla na izmenjavo na Univerzo v Latviji. To je vplivalo tudi na izbiro teme za diplomsko nalogo. Vsak dan sem opazovala ljudi, sistem in se spraševala, kako je možno, da obstajajo tako velika nasprotja med državama. Naloga bo zato delno predstavljala tudi subjektivno percepcijo o tem, zakaj je kvaliteta življenja v Latviji slabša kot v Sloveniji glede na to, da se obe državi nahajata na enotnem gospodarskem trgu. Svoje predpostavke bom skušala podpreti z dokazi.

Namen moje diplomske naloge je zato analizirati obe gospodarstvi glede na gospodarske dosežke. Poskušala bom ugotoviti, zakaj obe državi kljub primerljivi velikosti in teoretično enakim možnostim dosegata tako različen gospodarski razvoj. Medtem ko se je Slovenija takoj po vključitvi v EU začela približevati evropskemu povprečju, se Latvija spopada s preživetjem.

V prvem delu naloge bom predstavila geografske in demografske podatke dveh držav in skušala dobiti osnovno sliko. V drugem delu bom analizirala ekonomske kazalnike, kot so bruto domači proizvod, gospodarska rast, inflacija in javne finance. Temu bo sledilo poglavje o zaposlenosti oziroma brezposelnosti, kjer bom vključila dejavnike kot so produktivnost dela, minimalna in povprečna plača ter opisala tudi druge značilnosti trga dela. Prikaz teh dejavnikov nam bo podal odgovor na to, kako gospodarstvi funkcionirata in v kakšen položaj postavita človeka. V zadnjem delu bom poskusila pridobiti čim več pokazateljev o kvaliteti življenja in ugotoviti, zakaj prihaja do razhajanj.

Glede na svoje vtise bi rekla, da se življenje v Latviji povsem razlikuje od življenja v Sloveniji. Na eni strani je videti blišč starega jedra prestolnice in ne daleč od njega že povsem drugačno sliko, sliko nepopisne revščine. Čim bolj se oddaljuješ od prestolnice, v slabše življenjske razmere prihajaš. Ljudje, ki se vsakodnevno borijo za preživetje, so precej skeptični do tujcev. Študentje študirajo v "predavalnicah" brez ogrevanja. Latvijci delajo veliko in v slabih delovnih pogojih. Skrb za šibkejšie člene v družbi je na minimumu. Tempo življenja je hiter in pritisk velik, zato nikakor ne gre zameriti Latvijcem, ki se na javnih prevozi nimajo čemu smejati.

1 PREDSTAVITEV LATVIJE IN SLOVENIJE

Latvija, ki je tako kot Slovenija tudi republika, leži v severovzhodni Evropi. Na zahodu jo obdaja Baltsko morje, zato je skupaj z Estonijo, s katero meji na severu, in Litvo, s katero meji na jugu, znana kot ena od treh baltskih držav. Na vzhodu meji z državama Rusijo in Belorusijo. Slovenija ima prav tako štiri sosedje, vendar je pokrajina v Sloveniji precej bolj razgibana kot v Latviji.

Latvija obsega 64.100 km², kar predstavlja več kot trikratno ozemlje Slovenije (20.273 km²). Najvišja točka Latvije meri 311,6 m kar je precej manj kot najvišji vrh Slovenije, ki meri 2.864 metrov. Obala meri približno 530 kilometrov in je približno desetkrat večja od slovenske obale, ki obsega le 46,6 km. Glavno mesto Latvije je Riga, med večjimi mesti sta še Daugavpils in Liepaja.

Za površje baltskih držav je značilno, da je prekrto z ledeniški nanosi. Pokrajina v glavnem prehaja iz nižinskih zamočvirjenih področij v gozdnata področja na rahlo valovitem svetu. Skoraj polovica ozemlja pokrivajo gozdovi, ki dajejo les za gradbeno in papirno industrijo. Podnebje je obmorsko, v glavnem gre za mrzle zime in tudi dokaj hladna poletja. Januarja so povprečne temperature od pet stopinj pod ničlo, julija pa do sedemnajst stopinj. Pomembna je proizvodnja kemijskih, gumjastih in plastičnih izdelkov, pomembni sta še metalna in papirna industrija ter založništvo.

Kljub relativno majhni površini Slovenije, kjer več kot polovico površine pokrivajo gozdovi, je mogoče opaziti kar štiri biografske regije od Primorja, Panonske nižine do Dinarskega gorstva in Alp. Posebnost slovenskega ozemlja vsekakor predstavljajo tudi jame. Slovenija ima sredozemsko, celinsko in alpsko podnebje. Na tem ozemlju so najpomembnejše industrijske panoge: kemična, avtomobilska, elektronika in električne naprave, kovinska, tekstilna in pohištvena.

Obe državi sta pridobili samostojnost istega leta. Najprej Slovenija od socialističnega sistema SFRJ, nato še Latvija od komunizma in Sovjetske zveze. Na zadnjih predsedniških volitvah, ki so v obeh državah potekale istega leta, je večino glasov prejel Valdis Zatlers, ki je nasledil predsednico Vairo Vīķe-Freibergo. Slovenskega predsednika Janeza Drnovška je nasledil Danilo Türk. Predsednika v obeh državah volijo neposredno na splošnih volitvah vsake štiri leta. Enodomni latvijski parlament, ki se imenuje saeima, ima sto poslancev, slovenski parlament pa šteje 90 sedežev.

Po podatkih iz Central Statistical Bureau of Latvia je imela Latvija dne 01.01.2008 kar 2.271.000 prebivalcev, od tega Latvijcev (59,2 %), Rusov (28,0 %), Belorusov (3,7 %), Ukrajincev (2,5 %), Poljakov (2,4 %), Litovcev (1,3 %) in ostalih manj kot 1 % (Judje,

Estonci, Nemci). Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je bilo dne 31.12.2007 v Sloveniji 2.025.866 prebivalcev. Po podatkih iz Statističnega popisa prebivalstva 2002 je bila struktura prebivalstva po narodni pripadnosti naslednja: Slovencev (83,06 %), Srbov (1,98 %), Hrvatov (1,18 %) in ostalih manj kot 1 % (Muslimanov, Madžarov, Romov, Albancev, Italijanov). Latvija ima približno dvesto tisoč prebivalcev več kot Slovenija glede na podatke nacionalnih statističnih uradov. V srednji baltski državi prevladuje predvsem luteranska vera, prisotni pa sta tudi rimokatoliška in ruska ortodoksna vera. Prebivalstvo v Sloveniji se je glede na veroizpoved v največjem obsegu opredelilo za katolike, temu sledijo muslimani, pravoslavci, evangeličani in drugi.

Latvija, ki je približno trikrat večja od Slovenije, daje povsem drugačno sliko o gostoti poseljenosti prebivalstva. V Latviji prebiva 36 ljudi na kvadratnem kilometru (km²) ozemlja, v Sloveniji pa je povprečna naseljenost 99 prebivalcev na km².

Po podatkih iz Eurostata (str. 27) imata obe državi približno enako razporeditev prebivalcev po starosti, kar nam prikazuje naslednja tabela.

Tabela 1: Populacija glede na starostni razred (v odstotkih) v Latviji in Sloveniji leta 2006

	0 do 14 let	15 do 24 let	25 do 49 let	50 do 64 let	65 do 79 let	80 let in več
Latvija	14,3	15,7	35,5	17,6	13,6	3,2
Slovenija	14,1	13,1	38	19,2	12,4	3,2

Vir: Eurostat yearbook 2008, str. 27, tabela SP.5.

Slovenija ima 2,6 odstotnih točk manj ljudi, starih od 15 do 24 let, vendar zato 2,5 odstotnih točk več ljudi, starih med 25 in 49 let in 1,6 odstotne točke več populacije, stare med 50 do 64 let. Glede na relativno visok delež starostnikov od 25-24 let in 50-64, lahko sklepamo, da se prebivalstvo obeh držav stara. Slovenija je še bližje staranju kot Latvija, zato lahko predvidevamo, da se bo prej srečala s težavami na področjih, na katere ima vpliv staranje prebivalstva; to so predvsem pokojninski sistem, zdravstvena oskrba in pokojninska zavarovanja. Prav tako pa se bo Slovenija prej srečala s težavami, kot so produktivnost starostnikov, njihovo varčevanje, investicije in potrošnja (De Santis, 1997, str. 156).

Koeficient skupne starostne odvisnosti v Sloveniji se povečuje, ker se delež delovno sposobnega prebivalstva v celotnem prebivalstvu zmanjšuje. Pri tem se delež mladih v celotnem prebivalstvu zmanjšuje počasneje kot narašča delež starega prebivalstva. Delež otrok se je v zadnjih dvanajstih letih zmanjšal, delež starega prebivalstva pa povečal. Leta 2003 je bilo število prebivalcev v starosti 65 let in več prvič večje od števila otrok

(Poročilo o razvoju, 2008, str. 182). Z osamosvojitvijo je uradni jezik Slovenije postal slovenščina, pri mejah z Italijo in Madžarsko se je ohranila dvojezičnost, kar ne predstavlja nikakršnih težav nacionalnemu jeziku.

Latvijski jezik je uradni jezik, precej pa se uporabljata tudi litvanski in ruski jezik. V institucijah, kot so državni uradi, banke, trgovine in podobne ustanove, je zaželeno, da zaposlena oseba poleg uradnega jezika latvijščine govori tudi ruski jezik, saj se zavedajo pogostosti uporabe ruskega jezika. V glavnem mestu kar polovica prebivalcev pripada ruski etični skupini. Starejše generacije latvijščine sploh ne razumejo, tako kot mlade generacije ne ruščine. V zadnjem desetletju je močno upadlo število ruskih šol in drugih ruskih organizacij ter združenj.

V Latviji so se pojavile potrebe po zaščiti latvijskega jezika, zaradi obvarovanja nacionalne identitete in ohranitve kulturnih vrednot. To naj bi opravičevalo ostro zakonodajo, ki omejuje uporabo tujih jezikov v Latviji. Po drugi strani se zavedajo, da bi omejitev tujih jezikov ovirala poslovni razvoj države in posledično imela negativen vpliv na državni ekonomski razvoj. Poleg tega bi to za članico EU pomenilo visoke izdatke. Vlada je predlagala strožje zahteve pri uporabi uradnega jezika. Ministrstvo za pravosodje je predlagalo amandma, ki določa kazni za vse kršitelje pri uporabi uradnega jezika. S tem je želelo ministrstvo spodbuditi vse, da uporabljajo latvijski jezik. Bistvo predloga v spremembi zakonodaje za uporabo tujih jezikov je, da omeji uporabo ruskega jezika, kar je diskriminatorno do ruskih govorcev. Vsi, ki pri svojem poklicu delajo z ljudmi, morajo uporabljati uradni, t.j. latvijski jezik. Združenje delodajalcev ostro nasprotuje zakonu, saj naj ne bi bil v skladu z evropskimi standardi. Delodajalci so mnenja, da obstoječi zakon preprečuje učinkovito komunikacijo. Prav tako pa preprečuje tujim strokovnjakom delo v Latviji. Marca 2008 so bili štirje vozniki avtobusa kaznovani, ker so uporabljali ruski jezik namesto uradnega latvijskega jezika (Employers oppose stringent language requirements, 2008).

2 GOSPODARSKO OKOLJE

Med nekdanjimi bivšimi republikami Sovjetske zveze (SZ) so edino baltske države do danes postale članice Evropske unije. Ugodna geografska lokacija in izkušnje s tržno ekonomijo, ki so jih pridobile v medvojnem obdobju s parlamentarno ureditvijo, so pozitivno vplivale na razvoj v tranziciji in na kasnejšo priključitev EU. Po pridobitvi samostojnosti leta 1991 so vlade baltskih držav sledile načelom ekonomske politike, ki so bile usmerjene k reševanju glavnih problemov, kot so liberalizacija cen in sistem trgovanja, postopna eliminacija državnih subvencij, privatizacija državnih podjetij, vzpostavili so nacionalno davčni sistem, oblikovali neodvisni državni proračun in nacionalno valuto, zavzemali so se za ohranitev konzervativne fiskalne politike,

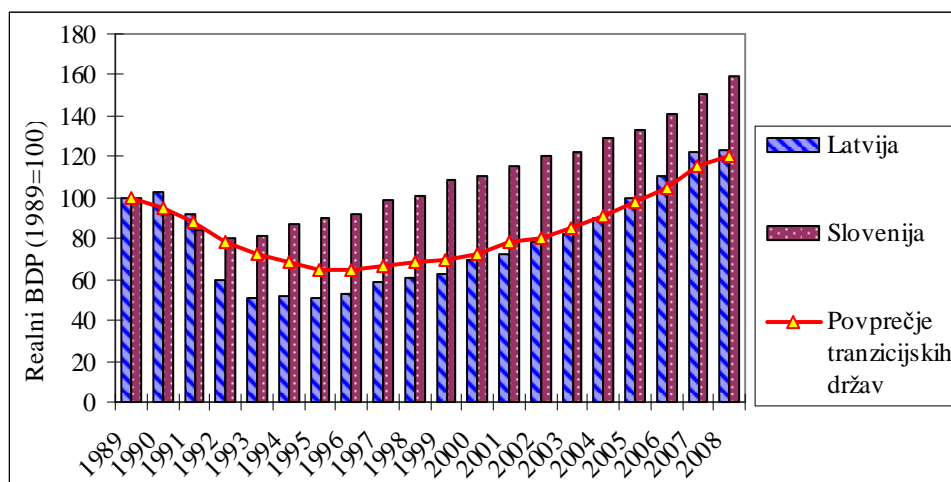
liberalizacijo mednarodne trgovine. Prav tako so se razvili temelji pravnega sistema tržnega gospodarstva, začeli so se denacionalizacijski in privatizacijski procesi tako za državo kot tudi za občinsko lastnino. Tako se je Latvija pridružila drugim, nekdanj socialističnim državam, ki so želele centralno-planska gospodarstva preobraziti v tržna, kar je precej zahtevna naloga. Obsežna ekonomska reforma pomeni temeljito spremembo ekonomskega okolja (Paas, 2003, str. 1, Vecvagare, 2000, str. 81).

Če skušamo primerjati obe gospodarstvi, zagotovo ne moremo mimo ključnih makroekonomskih pojmov, kot so bruto domači proizvod, stopnja inflacije, stopnja brezposelnosti in plačilna bilanca. Pri tem nas seveda zanima tudi povezava naštetih pojmov v poslovnem ciklu. Ekonomsko razvita država bo imela visoko vrednost makroekonomskih kazalcev, še posebej BDP, visoko vrednost potrošnje na prebivalca, relativno nizke stopnje rasti prebivalstva, relativno majhen delež zaposlenih v primarnem sektorju, razvit terciarni sektor (storitve), raznovrstnost proizvodnje, presežno ponudbo izdelkov in storitev, razpoložljiv investicijski kapital, razvito tehnologijo in obsežna vlaganja v raziskave in razvoj (merjena kot absolutni in relativni delež v BDP) in dostopne obsežne vire energije po nizki in enotni ceni (Makovec, 2008).

2.1 Bruto domači proizvod in gospodarska rast

Prehod iz centralno-planskega v tržno gospodarstvo je v tranzicijskih državah zagotovo pustil nekaj posledic. Izguba trga, na katerega je bilo gospodarstvo navezano, je vplivala na makroekonomske agregate. Tranzicijske države so se po uvedbi ekonomskih reform soočile z velikim padcem bruto družbenega proizvoda.

Slika 1: Indeks gibanja realnega BDP (1989=100) v Latviji, Sloveniji in povprečje tranzicijskih držav za obdobje 1989-2008

Vir: Evropska banka za obnovo in razvoj, 2008.

Na sliki 1 lahko vidimo indekse realnega **bruto domačega proizvoda** na prebivalca za obdobje 1989-2008, ki ga je objavila Evropska banka za obnovo in razvoj. Izhodiščno leto je 1989.

V letu 1990 je Latvija ustvarila več realnega BDP-ja kot Slovenija in več kot je znašalo povprečje tranzicijskih držav. Leto 1991 je Latvija beležila zmanjšanje BDP-ja glede na preteklo leto, saj je indeks znašal 92. Slovenski indeks je leta 1991 znašal 84, povprečje tranzicijskih držav pa 88. Leto 1993 je že prineslo spremembo, saj je indeks realnega BDP Latvije znašal 51, indeks Slovenije 81 in indeks povprečja tranzicijskih držav 72. V obdobju 1994-1998 je pri vseh spremenljivkah opaziti majhno povečevanje realnega BDP-ja. V letu 1999 je indeks realnega BDP-ja Slovenije znašal 109, kar pomeni, da je Slovenija bila precej uspešnejša od povprečja tranzicijskih držav in tudi od Latvije. V obdobju 2000-2004 se še naprej pri vseh treh spremenljivkah indeks BDP-ja, glede na izhodiščno leto, povečuje in tako leta 2005 doseže kar 133 v Sloveniji, 100 v Latviji, indeks povprečja tranzicijskih držav 98, kar pomeni, da je tudi dinamika v Latviji presegla povprečno dinamiko tranzicijskih držav. Tudi po letu 2005 se nadaljuje povečevanje realnega BDP-ja na prebivalca in v zadnjem opazovanem letu tako indeks realnega BDP v Sloveniji znaša 159, v Latviji 123, indeks povprečja tranzicijskih držav pa znaša 120.

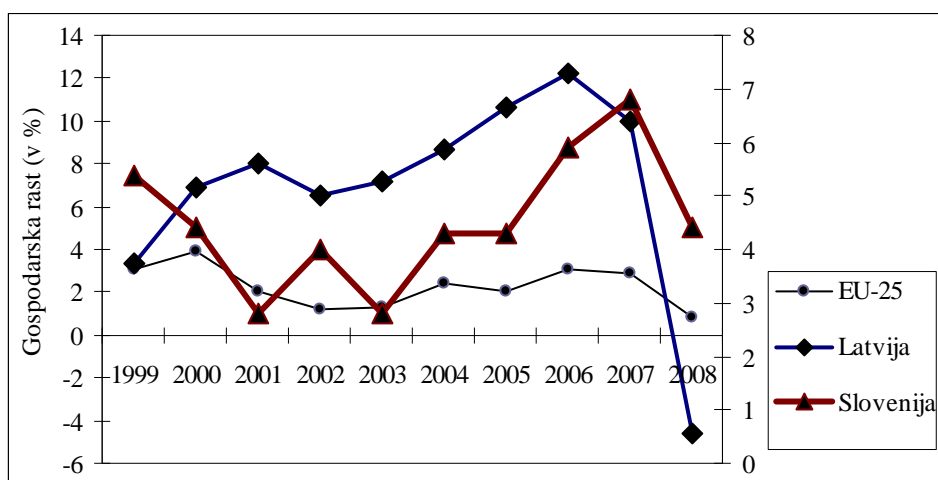
S slike 1 je razvidno, da Slovenija ustvari v opazovanih letih 1992-2008 bistveno več bruto domačega proizvoda na prebivalca kot Latvija ter tudi preseže povprečje, ki ga v enakem obdobju ustvarjajo države v tranziciji. Za obdobje 1997-2008 velja, da se razlika med dvema državama zmanjšuje. Ob tem lahko vidimo, da BDP manj razvite države raste hitreje, medtem ko že razvita država s težavo ustvari več BDP-ja. Gre za tezo *catching up* in rast s pomočjo sledenja.

Gospodarsko rast merimo z rastjo realnega bruto domačega proizvoda, če pa pri tem upoštevamo še rast prebivalstva, uporabljamo stopnjo rasti domačega proizvoda na prebivalca. Ko govorimo o rasti, mislimo predvsem na količinske spremembe, ki so posledica sprememb kakovosti zaradi novosti in strukturnih sprememb, ki vplivajo na razvoj nekega gospodarstva. Taka gospodarska rast pomeni izboljšanje kakovosti življenja ter strukturne spremembe. Gospodarska rast je odvisna od rasti produktivnosti faktorjev, njihove produktivnosti in izrabe. Viri gospodarske rasti so rast obsega zaposlenega kapitala, dela, naravnih virov, inovacij, človeškega kapitala in še bi lahko naštevali.

S slike 2 je razvidno, da imata obe gospodarstvi pozitivno gospodarsko rast do leta 2007, enako velja tudi za povprečje EU-25. V letu 2008 pa vidimo padec gospodarske rasti za vse tri spremenljivke, Latvija celo doseže negativno gospodarsko rast. V začetnem opazovanem letu 1999 je gospodarska rast najvišja v Sloveniji, vendar že naslednje leto nekoliko upade, medtem ko se v Latviji povečuje. V letu 2002 Slovenija doseže le 2,8 %

gospodarsko rast, Latvija pa kar 8 %, medtem ko se EU-25 nahaja med obema mejama. Med letom 2001-2003 gospodarska rast v Sloveniji rahlo niha, po letu 2003 začne bolj izrazito rasti vse do leta 2007, ko doseže vrh in tako znaša 6,8 %. V Latviji opazimo od začetne rasti rahel upad v letu 2002, vendar se za tem gospodarska rast krepko povečuje vse do leta 2006, ko doseže kar 12,2 %. Po letu 2007 pri vseh treh opazovanih spremenljivkah opazimo upad, ki je vsekakor največji v Latviji, saj doseže celo negativno gospodarsko rast glede na preteklo leto.

Slika 2: Gospodarska rast v Latviji in Sloveniji v obdobju 1999-2008, izražena v %

Vir: Eurostat, 2009.

K tako visoki gospodarski rasti Latvije je najbolj pripomoglo visoko domače povpraševanje, ki se je odražalo predvsem v trgovini in gradbeništvu. Visoka je bila poraba gospodinjstev in investicije. Izvoz je imel le majhen vpliv na gospodarsko rast, neto izvoz pa je bil negativen v zadnjih treh letih (Economic development of Latvia, 2008, str. 9).

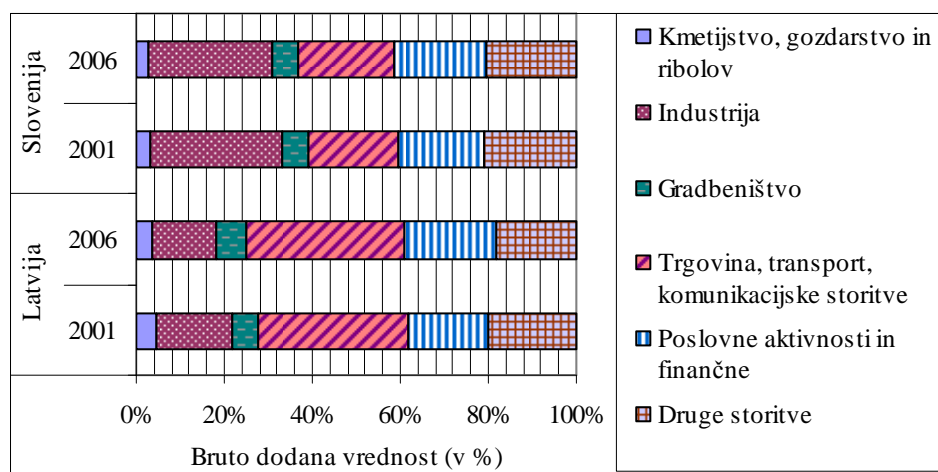
Glavni dejavniki visoke gospodarske rasti v Sloveniji pa so bili izvoz in investicije. Na realno rast v letu 2007 je najbolj vplivala trgovina (konjunktura v trgovinskih partnericah) in investicijska dejavnost. Med posameznimi dejavnostmi je največ prispevala rast dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu ter opazno tudi visok prispevek tržnih storitev. V zadnjem četrtletju 2007 je gospodarska rast začela upadati in je tako znašala nekoliko več kot 4 % (Poročilo o razvoju 2008, str. 68).

Trenutne napovedi kažejo, da bosta zaradi začetne svetovne gospodarske krize obe gospodarstvi v letu 2009 imeli negativno gospodarsko rast.

Da bi bolje razumeli, kateri sektor v dveh gospodarstvih ima danes pglavitno vlogo, je smiselno podati sliko 3 o tem, kateri sektor ustvari največji delež dodane vrednosti.

Dodana vrednost, ki je sicer odvisna od učinkovitosti podjetij, strukture dejavnosti in trženjske sposobnosti, se takoj za tem, ko je ustvarjena, razdeli med investitorje, ki so lahko lastniki oziroma drugi finančni posredniki, zaposlene, ki dobijo plačo, del ostane v obliki nerazdeljenega dobička, in seveda svoj kos pogače dobi tudi država.

Slika 3: Bruto dodana vrednost po stalnih cenah (% od celotne dodane vrednosti) v Latviji in Sloveniji za leti 2001 in 2006

Vir: Eurostat yearbook 2008, str. 104, tabela 1.4.

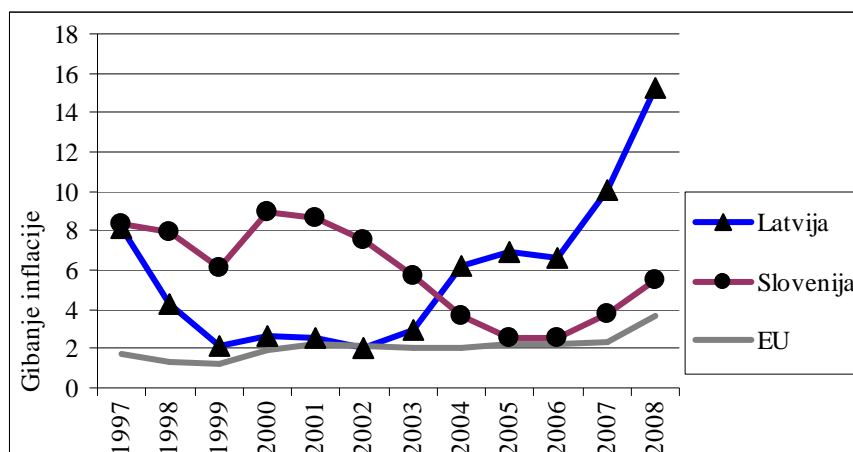
Najmanjši delež dodane vrednosti pri obeh gospodarstvih prispeva primarni sektor oziroma kmetijstvo, gozdarstvo in ribolov. Industrija je od enega do drugega opazovanega leta pri obeh rahlo upadla, vendar ima v Sloveniji (28,2 %) bistveno večjo vlogo kot v Latviji (14,6 %), delež industrije pa se je v drugem obdobju zmanjšal. Vpliv gradbeništva se poveča v drugem opazovanem letu v obeh gospodarstvih, vendar njegov delež še vedno ne presega 6,8 % v Latviji in 5,9 % v Sloveniji. Trgovina, transport in komunikacijske storitve prispevajo v letu 2006 kar 35,7 % bruto dodane vrednosti latvijskemu gospodarstvu, kar kaže na večji pomen omenjenega sektorja v Latviji, kakor v slovenskem gospodarstvu (22,2 %). Poslovne aktivnosti in finančne storitve so prispevale malo več k bruto dodani vrednosti Slovenije, kakor v latvijskem gospodarstvu v letu 2001, vendar se slika obrne v letu 2006, ko tovrstne storitve prispevajo več v bruto dodani vrednosti Latvije. Druge storitve predstavljajo v obeh gospodarstvih znaten delež bruto dodane vrednosti (okoli 20 %), v letu 2006 pa v Latviji nekoliko upadejo glede na 2001, vendar še vedno predstavljajo pomemben del. V letu 2006 k dodani vrednosti Latvije največ prispevajo trgovina, transport in telekomunikacije, Sloveniji pa definitivno še vedno največ prispeva industrija (Eurostat yearbook 2008, str. 104, tabela 1.4).

2.2 Inflacija

Inflacija je ekonomski pojav, ki za gospodarstvo lahko zelo škodljiv. Lahko jo opredelimo, kot trajno rast vseh oziroma velikega števila cen blaga in storitev v daljšem časovnem obdobju, ki zmanjšuje vrednost denarja oziroma njegovo kupno moč.

Glavni problem držav na začetku tranzicije so predstavljale visoke stopnje inflacije. Kot glavna razloga za inflacijo lahko navedemo fiskalno neodločnost, ki spodbudi količino denarja v obtoku, in plačilno bilanco države, ki vpliva na devizni tečaj. V teoriji je sicer možna liberalizacija in privatizacija brez stabilizacije, vendar je pomanjkanje slednje za države v prehodu lahko usodno. Stabilizacija cen je potreben, hkrati pa ne zadosten pogoj za učinkovit prehod iz centralno planskega v tržno usmerjeno gospodarstvo (Jazbec, 1999).

Slika 4: Gibanje inflacije v Sloveniji in Latviji med leti 1997-2008, izraženo v %

Vir: Eurostat, 2009.

Zelo razgiban trend stopnje rasti cen lahko opazimo na zgornji sliki 4, ki nam prikazuje gibanje inflacije v obdobju 1997-2008. V začetnem obdobju je inflacija v Latviji in Sloveniji znašala okoli 8 %, v EU pa le 1,7 %. Leto kasneje je pri vseh treh spremenljivkah inflacija začela upadati (v Latviji celo najbolj strmo) vse do leta 1999, ko se je ustalila na 2,1 % v Latviji, v Sloveniji je znašala 6,1 %, povprečje EU pa je bilo 1,2 %. V vseh opazovanih letih se krivulja povprečne inflacije EU nahaja pod krivuljama dveh držav, izjema je leto 2002, ko znaša inflacija Latvije 1 odstotno točko manj od povprečja EU. Slovenija je še vedno beležila najvišjo inflacijo, vse do leta 2004. Tudi v Latviji se je gibanje inflacije spremenilo po letu 2002, saj je začela rasti. Med letoma 2003-2004 opazimo križanje krivulj Slovenije in Latvije, saj je v Sloveniji inflacija še vedno padala, medtem ko je v Latviji naraščala in v letu 2004 dosegla kar 6,2 %. Leta 2004 je Sloveniji uspelo znižati inflacijo na 3,7 %, leto kasneje celo na 2,5 % in tako je

bilo tudi v letu 2006. Leta 2004 je zrasla inflacija Latvije na 6,9 % in se je naslednji dve leti rahlo gibala okoli te ravni. V obdobju 2003-2006 je evropsko povprečje beležilo okoli 2 % inflacijo. Med leti 2006-2008 se je inflacija pri vseh treh spremenljivkah povečevala, vendar je latvijsko gospodarstvo občutilo najvišjo rast cen, saj je v letu 2008 doseglo kar 10,9 % inflacijo. Slovenija je imela še vedno zmerno inflacijo 3,8 %, evropsko povprečje pa je ostalo na 2,3 %.

Med poglavitne vzroke inflacije v Latviji spadajo visok obseg hipotekarnih kreditov, znatno povečanje plač zaposlenih, porast cen hrane zaradi povečanja stroškov za predelavo hrane, porast cen javnih dobrin (poraba vode, električne energije, komunalnih storitev, ogrevanje), povečanje cen goriva in povečanje davka na tobačne izdelke (Economic development of Latvia, 2008, str. 53, 54).

Ključna razloga za inflacijo v Sloveniji sta bila pospešena rast cen hrane in tekočih goriv za ogrevanje in prevoz, kar je bila posledica svetovnih cenovnih gibanj (visoka rast cen različnih vrst kmetijskih pridelkov in nafte, pa tudi kovin in drugih vrst primarnih surovin). Cene primarnih surovin, kot so različni kmetijski pridelki in nafta ter kovine, so začele rasti. V letu 2007 se je rast cen pridelane in nepredelane hrane še pospešila. Septembra istega leta je vlada celo znižala trošarine na tekoča goriva na minimalno dovoljeno raven. Razlog pospešene rasti ob koncu leta 2006 je bil predvsem zaradi povečanja cen gostinskih in nekaterih drugih vrst storitev ter počitnic v paketu. Menjava valute je imela na inflacijo zmeren in časovno omejen učinek, saj so bili ukrepi za preprečevanje neupravičenega povišanja cen dobro načrtovani in izpeljani. To so izvajale Banka Slovenije, vlada in nevladne organizacije. Zabeležili so le nekaj povišanj cen, ki so odstopali od dinamike poviševanj teh cen v preteklosti, predvsem pri nekaterih vrstah storitev (Poročilo o razvoju 2008, str. 70).

K zvišanju letne stopnje inflacije v EU kot celote so po navedbah Eurostata januarja največ prispevali višji stroški izobraževanja, transporta in hrane, k mesečni pa višji stroški za hrano, stanovanje in zdravje. Januarska letna stopnja inflacije je tako še vedno precej višja od cilja Evropske centralne banke (ECB), ki je blizu, a pod dvema odstotkoma. ECB je v zadnjem času sicer že večkrat izrazila zaskrbljenost zaradi visoke inflacije in se sooča z dilemo, kako omejiti rast cen in pri tem ne ogroziti vse šibkejše gospodarske aktivnosti (Inflacija v območju evra januarja 3,2-odstotna; v Sloveniji najvišja, 2008).

Slovenija se je poslovila od tolarja in prevzela evro z januarjem 2007, saj je izpolnjevala vse potrebne kriterije za prevzem nove valute, medtem ko Latvija še do danes ni prevzela evra in ga po vsej verjetnosti tudi še nekaj let ne bo. Dokler se bo borila z visoko inflacijo, bo njena domača valuta ostala '*lats*' (LVL).

Če povzamemo bistvo iz opisanih makroekonomskih kazalcev, ugotovimo, da je realni BDP obeh držav dosegel povprečje tranzicijskih držav in da se razlike v doseženem BDP-ju med dvema državama zmanjšujejo. Latvija je od leta 2000 beležila višjo gospodarsko rast kot Slovenija, normalno je namreč, da se manj razvite države hitreje približujejo razvitim. Slovenija v zadnjih letih s težavo ustvari še več, kot že dosega. S padcem gospodarske rasti v letu 2008 lahko vidimo, da začetek svetovne gospodarske krize ni prizanesel nikomur. Iz podatkov o dodani vrednosti smo ugotovili, da h gospodarstvu v Sloveniji še vedno največ prispeva industrija, medtem ko imajo v Latviji bistveni pomen trgovina, transport in telekomunikacije. Ugotovili smo tudi, da v preteklosti Latvija ni imela težav z inflacijo, ko se je z inflacijo spopadala Slovenija. Ko je Sloveniji uspelo znižati inflacijo, se je ta v Latviji začela povečevati in tako ji je bilo onemogočeno prevzeti evro. Pri reguliranju makroekonomskih kazalcev ima pomembno vlogo država, ampak to niso edine naloge, ki jih opravlja.

2.3 Javne finance

Finančno dejavnost subjektov države lahko opišejo tri osnovne funkcije. To so alokacija produkcijskih tvorcev oziroma finančnih virov, v katerih razdelitev resursov na produkcijo javnih in produkcijo zasebnih dobrin, ter tudi nadaljnja alokacija znotraj skupine javnih dobrin. Pri prerazdelitvi dohodka gre za to, da se dohodek prerazporedi od premožnejše skupine prebivalstva k manj premožni. Tretja funkcija pa je stabilizacija gospodarstva, kjer država z instrumenti fiskalne in monetarne politike zasleduje določene makroekonomske cilje, kot so nizka brezposelnost, nizka inflacija in visoka gospodarska rast. Država zagotavlja zagotavljanje javnih potreb prek širšega sektorja države, ki vključuje enote centralne ravni države, enote lokalne ravni države in sklade socialnega zavarovanja (Stanovnik, 1998).

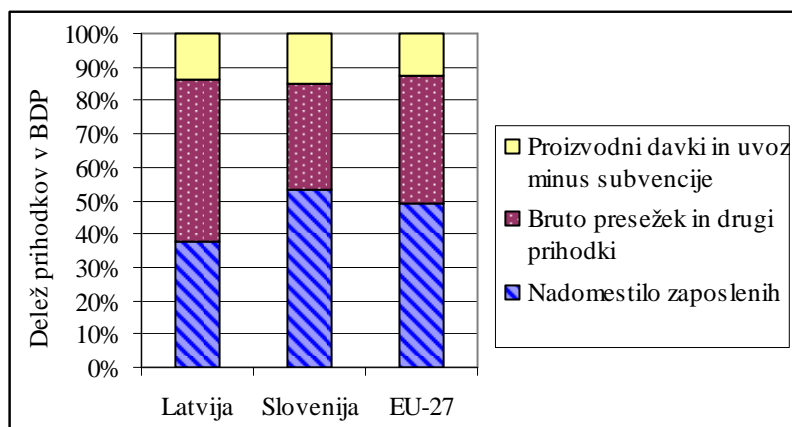
Ministrstvo za gospodarstvo Latvije je podalo podatek, da je konsolidirani **državni prihodek** v letu 2007 znašal 33,2 % več kot leta 2006. V prvih petih mesecih leta 2008 pa se je povečal še za 20,4 % glede na enako obdobje v letu 2007. K temu je največ pripomogla visoka gospodarska rast, ki se je najbolj povečala iz zbiranja davkov dodane vrednosti in povečevanjem prispevkov za socialno varnost ter z osebnimi davki. Poglavitni dejavnik pri tem je imelo domače povpraševanje in rast plač. Po maju 2008 pa se je rast pričela umirjati (Economic development of Latvia, 2008, str. 49-50).

Ob močni gospodarski rasti v Sloveniji, se je leta 2007 javnofinančno stanje izboljšalo. Skupni prihodki države so se povečali bistveno bolj kot so se povečali skupni izdatki države. Na strani prihodkov države je bila rast spodbujena z ugodnimi makroekonomskimi gibanji. Povečanje števila prejemnikov plač je okrepilo prihodke iz prispevkov za socialno varnost, kar je ublažilo znižanje prihodkov od dohodnine zaradi

spremenjene dohodninske zakonodaje. Od pomembnejših kategorij so se hitreje povečevali tudi prihodki od davkov na proizvodnjo in uvoz, hitreje so rasli tudi prihodki od trošarin, nekoliko počasneje prihodki od davka na dodano vrednost, zmanjšali pa so se prihodki iz davka na izplačane plače, zaradi nadaljnjega znižanja njegovih stopenj. Na strani izdatkov države je k nižji rasti izdatkov največ prispevala nizka rast sredstev za zaposlene in počasna rast izdatkov za socialna nadomestila v denarju in naravi. Skromno rast so imeli tudi izdatki za plačila obresti, izdatki za subvencije pa so se celo zmanjšali (Poročilo o razvoju 2008, str. 74).

Da bi bolje ponazorili, iz katerih virov državi črpata svoje prihodke, je to najbolje primerjati v sliki 5, in sicer s pomočjo Eurostata, ki nam poda tudi podatke za evropsko povprečje sedemindvajseterice.

Slika 5: Delež prihodkov v BDP v Latviji, Sloveniji in EU-27 v letu 2006

Vir: Eurostat yearbook 2008, str. 111, slika 1.12.

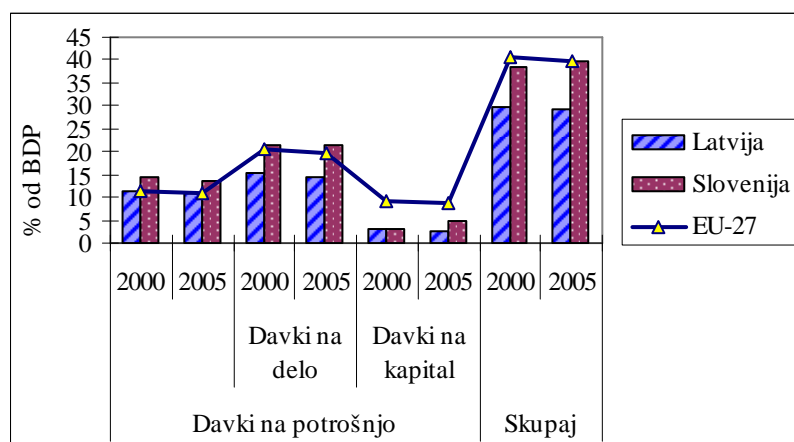
S slike 5 je razvidno, kolikšen delež prihodka v BDP prispeva posamezna kategorija prispevkov v obeh državah v letu 2006. Za primerjavo imamo tudi evropsko povprečje. Pri vseh treh subjektih proizvodni davki in uvoz minus subvencije prispevajo najmanjši delež glede na druga dva vira prihodkov. K latvijskemu gospodarstvu so leta 2006 največ prispevali bruto presežek in drugi prihodki (48 %), nadomestila zaposlenih so znašala okoli 38 % vseh prispevkov v BDP. V Sloveniji bruto presežek in drugi prihodki predstavljajo najmanjši vir vseh prihodkov v BDP in znašajo okoli 32 %, največji delež prispeva nadomestilo zaposlenih saj znaša 53 %. V EU-27 največji delež prispevajo nadomestila zaposlenih, enako velja tudi za Slovenijo s tem, da je v Sloveniji delež višji kakor v EU-27.

V letih 2006 in 2007 je vlada RS začela z davčno reformo, ki je bila usmerjena predvsem v zmanjšanje davkov na delo in poenostavitev postopkov. Spremembe so se odražale v davčnih predpisih o dohodnini, davku na izplačane plače, davku na dohodek pravnih oseb

in o davčnih postopkih. Že prve ocene kažejo, da je skupna davčna obremenitev ostala približno nespremenjena, spremenila pa se je ekonomska struktura davkov in prispevkov. Davki na delo so se zaradi postopne ukinitve davka na izplačane plače in prvih učinkov sprememb dohodnine znižali, davki na potrošnjo so se malenkostno zvišali predvsem zaradi sprememb na področju trošarin, davki na kapital pa so se povečali zaradi spremembe zakonodaje in višjih obdavčljivih dohodkov iz naslova davkov iz dohodkov pravnih oseb (Poročilo o razvoju 2008, str. 132).

Skupni seštevek davkov in prispevkov za socialno varnost (slika 6) je za povprečje sedemindvajseterice leta 2000 znašalo 40,7 % BDP-ja, leta 2005 je nekoliko upadlo, na 39,6 %. Latvija v obeh opazovanih letih ni dosegla toliko, kot je znašala vsota povprečja EU-27, še več, v drugem opazovanem letu se je vsota prispevkov celo znižala, medtem ko je Sloveniji leta 2005 uspelo doseči povprečje EU-27. Vsem trem opazovanim predmetom so v povprečju največ prinesli davki na delo, nato davki na potrošnjo in najmanj davki na kapital. Strukturna analiza davčnih sistemov držav pokaže, da je izrazito nadpovprečno obremenjeno delo, obremenitev kapitala pa je bila precej pod povprečjem EU-27.

Slika 6: Ekonomska struktura davkov in prispevkov za socialno varnost v Latviji, Sloveniji in EU-27 v letih 2000 in 2005, izraženo v % od BDP-ja

Vir: Poročilo o razvoju 2008, str. 133, tabela 1.11.

Razmerje med stroški dela in bruto domačim proizvodom v Sloveniji je precej višje od evropskega povprečja. Vzroki tičijo predvsem v neugodni strukturi slovenskega gospodarstva in nadpovprečni obdavčitvi dela v primerjavi z EU. To pomeni, da je konkurenčna občutljivost slovenskega gospodarstva glede stroškov dela izjemno visoka (Kovač, 2007).

Vsaka država tako pri zbiranju prispevkov oblikuje lastna pravila za odločanje o tem, katera ciljna skupina ji bo prinesla potreben prihodek in jo tako tudi obdavči. Tako so lahko bolj izpostavljeni potrošniki kot delavci ali kapitalisti. Glede na to, da država skrbi

za področja kot so javna uprava, obramba države, zdravstvo, izobraževanje in še mnogo drugih področij, ima seveda s tem tudi povezane **izdatke**. V tabeli 2 si lahko ogledamo, kako se deleži izdatkov med državama razlikujejo. Tu nas zanima predvsem, ali med državama obstajajo velika odstopanja, ali ena bistveno več prispeva za obrambo, zdravje ali izobraževanje kot druga.

Tabela 2: Izdatki sektorja država po funkcionalni klasifikaciji v Latviji in Sloveniji v letu 2005, izraženo v % od BDP-ja

Država	Latvija	Slovenija
Skupaj	35,5	46,1
Javna uprava	5,1	6,7
Obramba	1,2	1,3
Javni red in varnost	2	1,7
Ekonomska dejavnost	4,7	4,3
Varstvo okolja	0,8	0,5
Stanov.dej. in urejanje okolja	0,7	0,3
Zdravstvo	3,8	6,4
Rekreacija, kultura, religija	1,2	1,1
Izobraževanje	6,1	6,4
Socialna zaščita	9,8	17,4

Vir: Poročilo o razvoju 2008, str. 131, tabela 2.

Iz tabele 2 je razvidno, da so izdatki posamezne države po funkcionalni klasifikaciji različni ter da so izdatki Slovenije večji od izdatkov Latvije. Največji obseg izdatkov Latvije predstavljajo izdatki za socialno zaščito, temu sledijo izobraževanje, javna uprava, ekonomska dejavnost in zdravstvo. V Sloveniji so prav tako izdatki za socialno zaščito najvišji, temu sledijo izdatki za javno upravo, zdravstvo in izobraževanje ter ekonomska dejavnost. Na zadnjem mestu po višini izdatkov se v obeh gospodarstvih nahajajo izdatki za stanovanjsko dejavnost in urejanje okolja.

Delež BDP-ja, namenjenega za zdravstveno oskrbo, je v Latviji v letu 2005 znašala le 3 %, medtem ko je v Sloveniji istega leta znašala 7,8 % BDP-ja (Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer, 2007).

Latvijska vlada je sprejela odločitve glede državnega proračuna za leto 2008, in sicer omejili so izdatke, zamrznili plače javnega sektorja ter ustavili ustvarjanje novih delovnih mest v javni upravi. Že leta 2007 so določili, da se lahko poveča samo plača tistih javnih

uslužbencem, katerih plača ne dosega povprečne plače javnih uslužbencev (Economic development of Latvia, 2008, str. 46).

V letu 2006 se je v Sloveniji nadaljevalo zniževanje izdatkov države v primerjavi z bruto domačim proizvodom. Večino znižanja izdatkov sektorja država v obdobju 2001– 2006 v primerjavi z BDP nosijo izdatki za javno upravo, sledijo izdatki za zdravstvo in izdatki za socialno zaščito. Malenkostno znižanje je prisotno tudi pri drugih namenih, izjemi sta obramba ter rekreacija, kultura in religija, kjer je v zadnjih letih opazen rahel porast izdatkov, ter stanovanjske dejavnosti in urejanje okolja ter izobraževanje (Poročilo o razvoju 2008, str. 128).

Slovenska vlada se v obdobju svetovne krize zaveda, da so potrebne bistvene spremembe v slovenski družbi. Na prvem mestu bo potrebna gospodarska prenova. Premier Pahor je tako med drugim predstavil ukrepe, ki jih bo, kot je znano, vlada sprejela zaradi predvidenega znižanja gospodarske rasti in povečanja števila brezposelnih. Med drugim je premier napovedal enoten finančni nadzor, spremembo sistema javnih naročil, spremembe davčne zakonodaje ter okrepljeno vlaganje v raziskave in razvoj. Ukrepi bodo šli v smeri gospodarskega prestrukturiranja, pospešitve rasti in povečanja konkurenčnosti. Poleg tega je vlada napovedala možnost oblikovanja sklada, iz katerega bi se zagotavljala sredstva za delavce, ki so za daljši čas ostali brez dela zaradi upada naročil. Vlada razmišlja tudi o možnosti odkupa zalog stanovanj s strani stanovanjskega sklada in stanovanjske komisije (Koalicija: Potrebni rezi na vseh področjih, 2009).

Javni dolg predstavlja celotno obveznost države v določenem trenutku in je posledica preteklih proračunskih primanjkljajev. Javni dolg se povečuje, ko se pojavlja proračunski deficit, in se zmanjšuje, ko je proračunski presežek. Velikost javnega dolga je bistvena pri ocenjevanju vzdržnosti javnih financ. Ne glede na velikost javnega dolga v primerjavi z BDP, lahko ta povzroči ekonomsko neravnovesje. Pri tem je pomembna predvsem ročnost dolga ter njegova razpršenost odplačil v času (Obreza, 2006, str. 77). Skupni javni dolg vključuje dolg centralne ravni države, lokalni dolg ter sklad socialnega zavarovanja. Dolg je izražen v nominalni vrednosti. Zunanji devizni dolg je pretvorjen v nacionalno valuto, pri kateri je uporabljen tržni menjalni tečaj ob koncu leta.

Tabela 3: Proračunski presežek/primanjkljaj (% BDP) v EU-27, Latviji in Sloveniji v obdobju 2003-2006

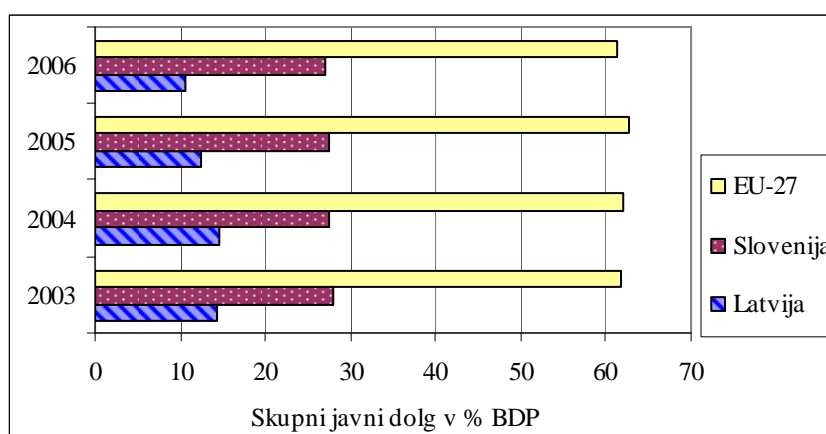
	2003	2004	2005	2006
EU-27	-3.1	-2.8	-2.4	-1.6
Latvija	-1.6	-1.0	-0.4	-0.3
Slovenija	-2.7	-2.3	-1.5	-1.2

Vir: Eurostat, 2008, str. 117, tabela 1.6.

Za obe državi, kakor za evropsko povprečje velja, da je v vseh opazovanih letih izposojanje večje od posojanja s tem, da se obe opazovani državi nahajata pod evropskim povprečjem. Zanimivo je tudi to, da deleži zadolženosti Slovenije kažejo, da je ta država bolj zadolžena kot Latvija v vseh opazovanih obdobjih.

Bruto zadolženost države v odstotkih v bruto domačem proizvodu je v Latviji, kakor v Sloveniji, precej pod povprečjem EU-27. Skupni javni dolg Latvije je tudi precej manjši od dolga, ki ga ima Slovenija. V prvem opazovanem letu znaša javni dolg Latvije 14,4 % BDP-ja, leto kasneje se poveča za 1 %. Leta 2005 se zmanjša in znaša 12,5 % in se nato leta 2006 še zmanjša in doseže 10,6 % BDP-ja. V Sloveniji je zadolženost od začetnega opazovanega leta 2003 znašala kar 27,9 % BDP-ja, leto kasneje se zmanjša za 0,3 %, nato še za 0,2 % ter se v zadnjem opazovanem letu 2006 še malenkost zmanjša in tako znaša 27,1 % BDP-ja. V vseh opazovanih letih znaša skupni javni dolg evropskega povprečja več kot 60 % BDP (Eurostat yearbook 2008, str. 117, tabela 1.6).

Slika 7: Skupni javni dolg v EU-27, Sloveniji in Latviji v obdobju 2003-2006, izraženo v % od BDP-ja

Vir: Eurostat yearbook 2008, str. 117, tabela 1.6.

Konec leta 2007 je dolg Slovenije, izražen kot delež BDP, znašal 24,1 % BDP. K nominalnemu znižanju dolga države je poleg visoke gospodarske rasti v zadnjih letih največ prispevalo znižanje dolga centralne ravni države, ki se je kazalo v predčasnem odplačilu obveznice RS06 iz naslova porabe kupnine NLB ter odkupu obveznic (Poročilo o razvoju 2008, str. 78).

Ugotovljeni rezultati glede zadolževanja obeh držav so me zelo presenetili, kajti pričakovala sem bistveno večjo zadolženost Latvije, kot so sicer pokazali podatki Eurostata. Že nekaj mesecev je preko medijev možno zaslediti, da je Latvija pred bankrotom, saj jo je svetovna kriza močno prizadela. Država je bila primorana takoj poiskati pomoč pri Mednarodnem denarnem skladu (IMF). Še več, govora je bilo tudi o

tem, da so prebivalci zbirali podpise za priključitev države k Finski in iskali rešitve o tem, kdo bi jim lahko pomagal iz krize.

Latvija je bila še lani eno najhitreje rastočih evropskih gospodarstev, a so se stvari s svetovno gospodarsko krizo drastično spremenile. Vlada je tako morala pri IMF najeti za 1,2 milijarde evrov posojila, 400 milijonov evrov nameravajo posoditi leta 2010 in 100 milijonov evrov v letu 2011. LETA (Nacionâlâ ziñu aĕntúra - The National News Agency) je objavila, da se je s posojilom plačalo pokojnine za upokojence in plače za javne uslužbence. Predsednik Latvije je navedel, da so določene obveznosti izpolnili, vendar to vsekakor ni dovolj, saj je potrebno oživeti gospodarstvo. V naslednjih letih bodo še naprej pomagali donatorji IMF-ja, Danska, Švedska, Finska, Norveška, Svetovna banka ter tudi Evropska banka, Češka, Poljska in Estonija. Latvija je zapadla v težave, ker se je ob visoki gospodarski rasti država precej zadolževala, poleg tega pa je imela velik primanjkljaj na plačilni bilanci, kar je pripeljalo do nelikvidnosti. Zaradi krize je latvijska vlada med drugim nacionalizirala drugo največjo banko v državi, in sicer banko Parex, ki je prebivalstvu omogočala množični dvig depozitov (IMF Latviji pomaga z 1,68 milijarde evrov, 2008, Agreement with IMF saved Latvia from bankruptcy, 2009).

Med drugim je izbruhnil tudi množični protest, ki je zahteval odstop trenutne desnosredinske vlade premierja Ivarsa Godmanisa in razpis predčasnih volitev. Zaradi negotovih gospodarskih razmer, naraščajoče brezposelnosti in vse višjih davkov se je januarja 2009 na shodu v Rigi zbralo 10.000 protestnikov. Gospodarska in politična kriza v Latviji se je začela z zlomom svetovnega kreditnega trga in baltska država, ki je bila v zadnjih letih priča gospodarskemu razcvetu, se je bila lani prisiljena zadolžiti pri Mednarodnem denarnem skladu, Svetovni banki in Evropski uniji za 7,5 milijarde evrov. Zaradi politične nestabilnosti, ki jo je še poglobila gospodarska kriza, je odstopila latvijska vlada. Latvijski predsednik Valdis Zatlers je februarja 2009 sprejel odstop premierja Ivarsa Godmanisa (potem ko v okviru protikriznih in varčevalnih ukrepov ni hotel uresničiti obljubljenih načrtov za zmanjšanje števila ministrstev v vladi) in takoj napovedal začetek pogovorov z vsemi strankami o oblikovanju nove vlade. V zadnjem četrtletju lanskega leta se je bruto družbeni proizvod zmanjšal za 10,5 %, letos pa naj bi bil ta odstotek še višji, kar bo verjetno povzročilo nadaljnje krčenje proračuna (V Rigi "cela ulica norela" proti vladi, 2009, Kriza odpihnila latvijsko vlado, 2009).

2.4 Zaposlenost in brezposelnost

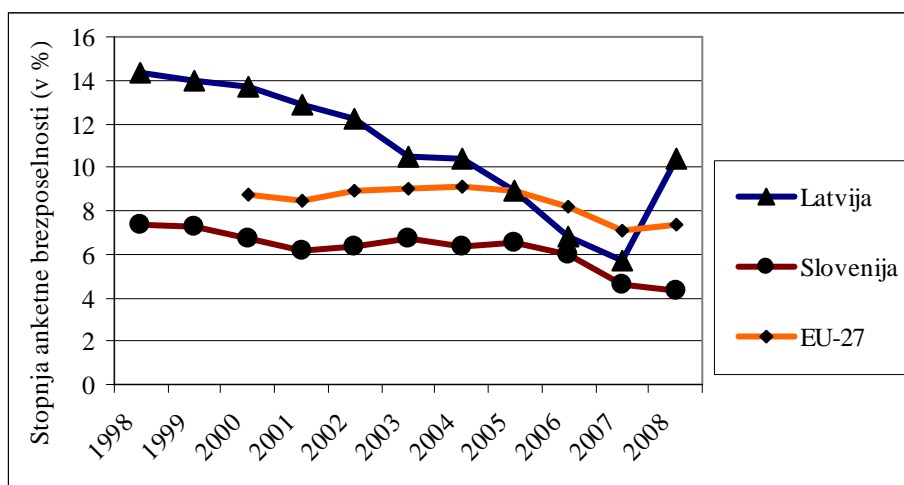
Zaposlenost je ena od osrednjih makroekonomskih vprašanj vsake družbe. Pomembna je tako z vidika posameznika kot z vidika celotne družbe. Zaposleni je faktor proizvodnje, kar pomeni, da je večja zaposlenost povezana z večjo proizvodnjo, po drugi strani pa zaposleni za delo prejema dohodek, s katerim se preživlja in ga troši. Večina držav si

prizadeva polno zaposlenost za delo sposobnih ljudi. Zaradi teh dejstev **brezposelnost** predstavlja enega osrednjih makroekonomskih problemov, stopnja brezposelnosti pa se pogosto uporablja kot merilo uspešnosti makroekonomske politike (Senjur, 2001, str. 143-167).

Do brezposelnosti lahko prihaja tudi zaradi neuskklajenosti med strukturo povpraševanja in strukturo ponudbe delovne sile. Neuskklajenost je lahko geografska, ko so potrebe po delavcih v enem kraju, ponudba le-teh pa v drugem, mobilnost delovne sile pa je nezadostna, da bi to neuskklajenost odpravila. Do neuskklajenosti lahko pride tudi med iskano in dejansko usposobljenostjo delavcev, ko gre za tako imenovano strukturno brezposelnost. Brezposelnost pa je lahko tudi posledica nepopolnih informacij o razpoložljivih delovnih mestih in o ponudbi delavcev, kar pomeni, da je vzrok za brezposelnost neizpolnjevanje vseh predpostavk popolne konkurence na trgu dela (Senjur, 2001, str. 143-167).

Anketa o delovni sili je anketno statistično spremljanje aktivnosti prebivalstva, ki temelji na izbranem vzorcu gospodinjstev. Anketa je metodološko usklajena s priporočili ILO (Mednarodna organizacija dela) in z zahtevami Eurostata o izvedbi te ankete v državah Evropske unije. Brezposelne osebe so po tej metodologiji opredeljene kot osebe, ki v zadnjem tednu pred anketiranjem niso delale (niso bile zaposlene ali samozaposlene in niso opravile nikakršnega dela za plačilo), aktivno iščejo delo (v zadnjih štirih tednih so se oglasile na Zavodu za zaposlovanje), so takoj (v naslednjih dveh tednih) pripravljene sprejeti delo in osebe, ki so že našle delo, vendar ga še ne opravljajo (opravljati ga bodo začele po anketiranju) (Bregar & Ograjenšek & Bavdaž, 1999, str. 120).

Slika 8: Stopnja anketne brezposelnosti (v %) v Latviji, Sloveniji in EU-27 med leti 1998-2008

Vir: Eurostat yearbook 2008, str. 260, tabela 5.5.

S slike 8 je razvidna stopnja anketne brezposelnosti v Latviji, Sloveniji in EU-27 v obdobju 1998-2008, ki jo je objavil Eurostat.

Število brezposelnih v Sloveniji je bilo v celotnem opazovanem obdobju 1998-2008 pod krivuljo brezposelnosti povprečja EU-27 in Latvije. Iz slike 8 vidimo, da od začetnega leta 1998, ko znaša anketna brezposelnost 7,4 %, krivulja pada vse do leta 2008, ko doseže 4,3 %. Krivulja povprečja sedemindvajseterice pa rahlo variira med najvišjo točko brezposelnosti leta 2004, ki znaša 9,1 %, do najnižje točke 7,1 % leta 2007. Krivulja brezposelnosti Latvije pa ima drugačno obliko glede na predhodno obrazložene spremenljivke. Od začetnega leta 1998, ko znaša brezposelnost kar 14,3 %, se brezposelnost postopno zmanjšuje, leta 2005 doseže povprečje EU in nato pade pod povprečje EU v letih 2006 (6,8 %) in 2007 (5,7 %). V letu 2008 pa je brezposelnost Latvije med najvišjimi v EU, saj strmo naraste na kar 10,4 %.

V zadnjih letih se v Sloveniji znižujejo stopnje brezposelnosti mladih in oseb z nižjo izobrazbo, v letu 2007 pa se zmanjšuje, vendar ostaja še naprej visoka tudi stopnja anketne brezposelnosti žensk. Število brezposelnih se je v letu 2007 znižalo predvsem zaradi manjših prilivov v brezposelnost. V evidenco brezposelnih se je prijavilo manj iskalcev prve zaposlitve kot v letu 2006 ter manj oseb, ki so izgubile delo, a tudi delo je dobilo manj brezposelnih kot leta 2006. Iz različnih administrativnih razlogov se je število brezposelnih zmanjšalo kar za 28,5 % manj kot v letu 2006 (Poročilo o razvoju 2008, str. 142).

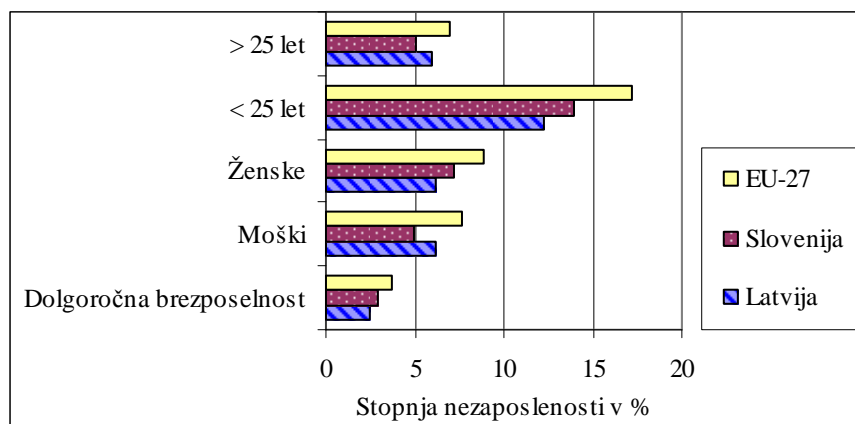
Nezaposlenost v Latviji je bila leta 2000 večja na podeželju, predvsem med mladimi, v skupini med 15 in 24 let, ter med starejšim prebivalstvom med 55-64 let (Norris, Shiels, 2004, str. 54). V zadnjih opazovanih letih pa se opazi trend povečanega števila oseb, ki niso našle zaposlitve v enem letu. Večina nezaposlenih so osebe z nižjo izobrazbo in v starosti med 35-54 let (Economic development of Latvia, 2008, str. 72).

Poglavitna razlika med državama je tudi v tem, da statistični kazalci kažejo vedno večjo brezposelnost moških v Latviji in žensk v Sloveniji tako v opazovanih obdobjih kakor tudi v zgodovini. Kot sem že omenila, ima pomembno vlogo v latvijskem gospodarstvu ženska. Da bo tudi ta trditev dobila statistično podlago, je najbolje, da pogledamo naslednjo sliko 9.

Iz slike 9 je mogoče ugotoviti, da je Latvija v primerjavi s Slovenijo in povprečjem EU-27, imela v letu 2006 najnižjo dolgoročno brezposelnost (2,5 %), najnižjo brezposelnost žensk (6,2 %) ter mladih v starosti manj kot 25 let (12,2 %). Slovenija je imela najnižjo brezposelnost moških (4,9 %) in oseb, starejših od 25 let (5 %), brezposelnost žensk pa je znašala 7,2 % in mlajših od 25 let kar 13,9 %. Najvišji delež stopnje brezposelnosti na

sliki 9 predstavlja povprečje EU-27, ki ponazarja brezposelnost med osebami, mlajšimi od 25 let, saj delež znaša kar 17,2 %.

Slika 9: Stopnja dolgoročne brezposelnosti, brezposelnost po spolu in med mladimi v EU-27, Sloveniji in Latviji v letu 2006, izraženo v %

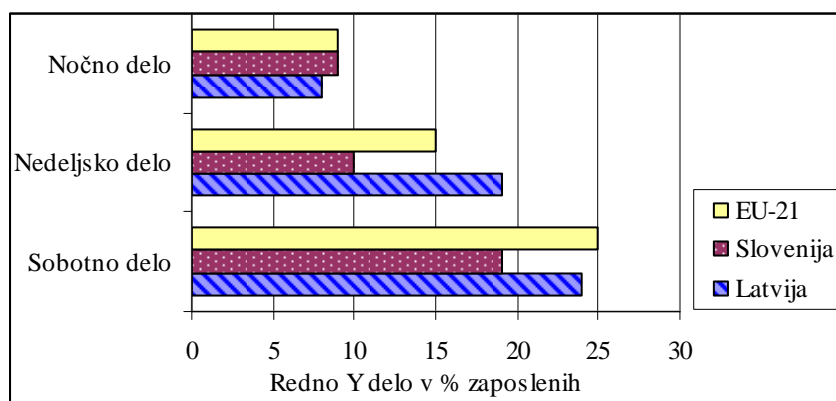
Vir: Eurostat yearbook 2008, str. 262, tabela 5.6.

Povprečno **število tedenskih delovnih ur** v prvotni zaposlitvi (*main job*) za polni in skrajšani delovni čas vključuje vse delovne ure in nadure (plačane in neplačane), vendar izključuje čas, porabljen za prihod in odhod na delo ter tudi čas za malico oziroma kosilo. Osebe, ki delajo doma, so prav tako podale samo število ur, ki so jih porabile za delo. Povprečni Evropejec dela 37,8 ure na teden. Povprečni redno zaposleni Evropejec je star 40 let in dela v povprečju 38,7 ure na teden ter 1750 ur na leto, kažejo rezultati raziskave Evropske fundacije za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (Eiro), ki so jo izvedli med 27 državami članicami EU, v analizo pa so vključili tudi Norveško. Državljeni novih članic EU delajo več kot drugi. Leta 2007 je znašalo število delovnih ur na teden v Latviji kar 42,1 ur, medtem ko v Sloveniji nekoliko manj, in sicer 40,6 ur. Delovni čas držav članic skupine EU15 se je v zadnjih desetih letih skrajšal (Koliko časa preživi povprečni Evropejec na delovnem mestu, 2008). Pri tem lahko podam še primer iz prakse, in sicer v Latviji trgovine obratujejo od ponedeljka do nedelje od osme ure zjutraj vse do desete ure zvečer oziroma do polnoči. Zanimivo je tudi to, da imajo samo 7 dni na leto od dela prostih dni, medtem ko jih imamo v Sloveniji kar 12 (Estonia, Latvia & Lithuania, 2003, str. 227, Prazniki v Republiki Sloveniji, 2005).

Iz študije, ki jo je opravila Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer v delovnem koledarskem letu 2004-2005, lahko povzamemo nekaj primerjalnih značilnosti za zaposlene v evropskih podjetjih v dveh državah (slika 10). Raziskava je zajemala zaposlene v evropskih podjetjih, v katerih se je od najmanj 20 % vseh zaposlenih v podjetju, zahtevalo delo v nestandardnem delovniku. Večji odstotek delavcev je opravljalo redno sobotno delo v Latviji, saj je delo ob sobotah redno izvajalo 24 %

zaposlenih, nekoliko manj delavcev je opravljalo sobotno delo v Sloveniji, saj je le 19 % delavcev moralo opravljati tudi sobotno delo, evropsko povprečje pa znaša kar 25 %. Redno nedeljsko delo pa je opravljalo 19 % zaposlenih v Latviji, 15 % v EU-21 in le 9 % zaposlenih v Sloveniji. Nočno delo (od 22. do 6. ure) je bolj pogosto v Sloveniji (9 %) in EU-21 (9 %), kakor v Latviji (8 %) (Extended and unusual working hours in European companies, 2005, str. 10-23).

Slika 10: Odstotek zaposlenih, ki je redno opravljalo sobotno, nedeljsko in nočno delo v EU-21, Sloveniji in Latviji v obdobju 2004-2005

Vir: Extended and unusual working hours in European companies, 2007, str. 9, slika 6, str. 11, slika 9, str. 13, slika 11.

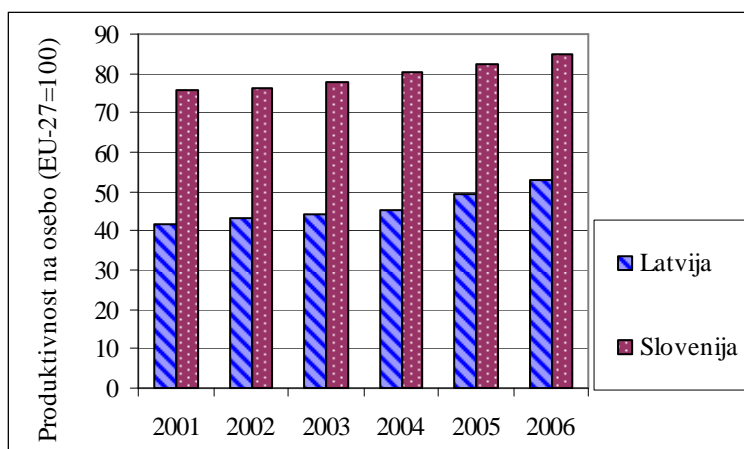
Opisane značilnosti dela kažejo, da zaposleni proučevanih držav relativno veliko delajo (povprečno število ur na teden) in da so pripravljeni delati tudi ponoči in med vikendi. Da pa bi dobili podatek o tem, koliko tudi dejansko ustvarijo s svojim delom, vsekakor ne moremo mimo podatka o produktivnosti.

2.4.1 Produktivnost dela

Eno ključnih vprašanj ekonomske politike je razmerje med plačami in produktivnostjo. Plačna politika sledi ključnemu cilju, in sicer odnosu rasti plač do produktivnosti dela. Pomembno je z vidika stroškovne konkurenčnosti in cenovne stabilnosti ter tudi z vidika zaposlenosti in investiranja ter delitvenih razmerij. Dejstvo je, da je produktivnost dela odvisna od mnogih dejavnikov, kot so tehnologija in inovacije te pa so neposredno povezane s strukturo zaposlenih in poslovnim okoljem.

V naslednjih dveh slikah bom prikazala **produktivnost dela** za obe državi glede na zaposlenega delavca in glede na enoto opravljenega dela (uro). Pri izračunavanju produktivnosti dela na nacionalni ravni se mora podatek o opravljenih urah nanašati na vse kategorije delovne sile, torej ne samo na zaposlene v podjetju, pač pa tudi na samozaposlene, samostojne podjetnike, pomagajoče družinske člane, torej na vse kategorije delovno aktivnega prebivalstva (Bregar, 2004).

Slika 11: Produktivnost dela na zaposleno osebo (EU-27=100) v Latviji in Sloveniji v obdobju 2001-2006

Vir: Eurostat yearbook 2008, str. 102, tabela 1.3.

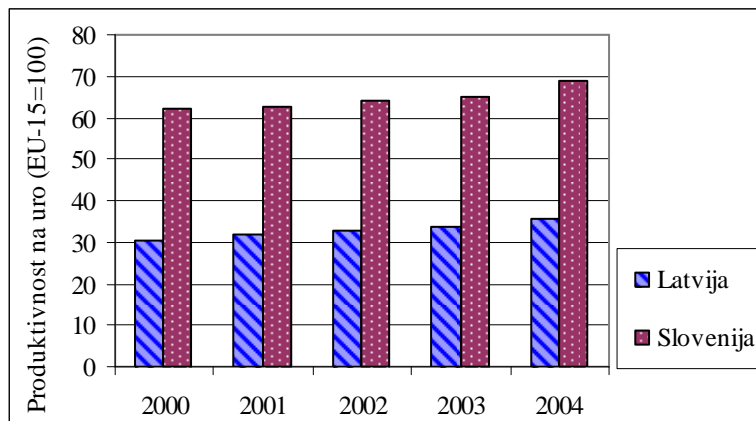
V obeh državah se je produktivnost v obdobju 2001-2006 vsako leto glede na preteklo leto povečevala. Produktivnost dela zaposlene osebe v Sloveniji je v celotnem obdobju večja od produktivnosti zaposlene osebe v Latviji. V letu 2001 je Slovenija ustvarila 75,8 % produktivnosti, ki je ustvarila EU-27, Latvija pa le 41,6 %. V letu 2006 je Latvija dosegla 52,9 odstotka, Slovenija pa kar 84,7 odstotka povprečja sedemindvajseterice Evropske unije. Za proučevano produktivnost lahko povemo še, da se je v Latviji od začetnega leta 2001 do 2006 povečala za 11,3 odstotne točke glede na produktivnost EU-27, medtem ko v Sloveniji v istem obdobju le za 8,9 odstotne točke (Eurostat yearbook 2008, str. 102, tabela 1.3).

Produktivnost Latvije se je najbolj povečala v kmetijskih dejavnostih, ribolovu, elektro in plinski industriji ter tudi v trgovinskih storitvah. Potrebno je še omeniti, da je produktivnost finančnega sektorja kar 2,7 krat večja kot v proizvodnji (Economic development of Latvia, 2008, str. 16).

Produktivnost v Sloveniji je najbolj rasla v finančnem posredništvu, gradbeništvu, še vedno pa imajo pri tem velik vpliv pridelovalne dejavnosti in rudarstvo. Nizko ali celo negativno rast produktivnosti so zabeležile storitvene dejavnosti (v gostinstvu, prometu, najemu in poslovnih storitvah, v dejavnosti nepremičnin, v javnih in skupnih osebnih storitvah) (Poročilo o razvoju 2008, str. 84).

Letna realna rast produktivnosti je leta 2007 v Latviji znašala kar 6,5 %, medtem ko v Sloveniji le 3,2 % (Eurostat, 2008).

Slika 12: Produktivnost dela na uro (EU-15=100) v Latviji in Sloveniji v obdobju 2000-2004

Vir: Eurostat yearbook 2008, str. 102, tabela 1.3.

S slike 12 vidimo, da je Latvija glede na petnajsterico v prvem opazovanem letu 2000 dosegla 30,4 % **produktivnost dela na uro**, Slovenija pa 62,4 %. V letu 2002 je produktivnost dela na uro v Latviji malenkost boljša, kajti znašala je 32,9 %, v Sloveniji pa 64,2 % povprečja EU-15. S slike 12 lahko ugotovimo, da Latvija dosega dobro tretjino produktivnosti, ki jo dosega petnajst držav EU, Slovenija pa skoraj šestdeset odstotkov produktivnosti. V zadnjem opazovanem letu 2004 je Latvija dosegla 35,7 % produktivnosti na uro, Slovenija pa 69 % produktivnosti, ki jo ustvari petnajsterica.

Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih pogojev za članice EU-25, je za obdobje 2000–2004 zbrala podatke, da je bila rast plač v tem obdobju v povprečju nižja od rasti produktivnosti. Rast realne bruto plače je zaostajala za rastjo produktivnosti dela v povprečju za eno odstotno točko (Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer, 2008).

Obstaja nekaj možnosti za izboljšanje produktivnosti dela na uro, in sicer s spodbujanjem inovativnosti, okrepitevijo naložb v človeški kapital in kapital, povezan z informacijsko in komunikacijsko tehnologijo, spodbujanjem konkurence ter racionalizacijo uravnavanja trgov proizvodov, delovnih in finančnih trgov.

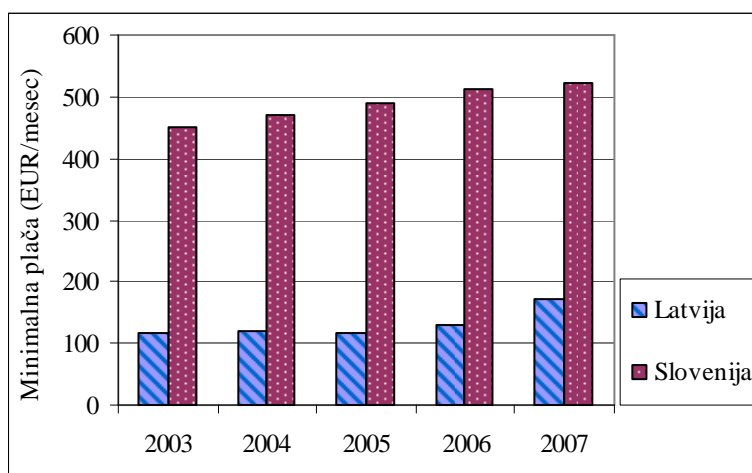
Do sedaj smo dobili podatke o brezposelnosti, številu delovnih ur in da zaposleni dveh držav pogosto delajo tudi ob sobotah, nedeljah in v nočni izmeni. Videli smo tudi, da je produktivnost Slovenije skoraj že dosegla povprečje EU, Latvija pa se temu v zadnjih letih hitro približuje.

2.4.2 Minimalna plača

Če se sedaj osredotočimo na posameznika kot zaposlenega in želimo izvedeti, v kolikšni meri je udeležen nagrade, ki mu pripada za opravljeno delo, vemo, da tudi za to obstajajo primerjalne študije. Zavedamo se, da se plačila med državami razlikujejo in tudi, da se razlikujejo glede na zahtevnosti nalog posameznika, njegove kvalifikacije in seveda panoge, v kateri dela. Najprej bi bilo smiselno ugotoviti, koliko prejemajo tisti, ki opravljajo osnovne delovne naloge, ki ne zahtevajo visoke izobrazbe in sposobnosti ter zato prejemajo **minimalno plačo**.

V naslednjih dveh slikah (slika 13 in slika 14) lahko vidimo, koliko znaša po podatkih Eurostata minimalna plača za obe državi v obdobju 2003-2007 in delež polno zaposlenih delavcev, ki prejemajo minimalno plačo v obdobju 2002-2006.

Slika 13: Minimalna plača (EUR/mesec) v Latviji in Sloveniji v obdobju 2003-2007

Vir: Eurostat yearbook 2008, str. 130, tabela 1.10.

Slika 13 nam prikazuje zneske minimalnih plač, ki jih prejemajo zaposleni za plačilo za polni delavni urnik v dveh državah, v letih od 2003 do 2007. Za celotno obdobje velja, da je minimalna plača v Latviji za več kot polovico manjša kot v Sloveniji. Od leta 2003, ko je znašala 116 evrov na mesec, do leta 2007 z zneskom 172 evrov, krepko odstopa od minimalne plače v Sloveniji, ki je v letu 2003 znašala 451 evrov, leta 2007 pa 522 evrov¹.

Članek, ki ga je izdal Evropski parlament leta 2007 navaja, da se minimalne plače v EU gibljejo od 92 evrov do 1570 evrov. Slovenija se s 512 evri na mesec uvršča v zlato sredino, medtem ko v Latviji minimalna plača ne doseže niti 200 evrov in je s tem uvrščena na dno lestvice. Določitev minimalne plače je v rokah držav članic. V Sloveniji

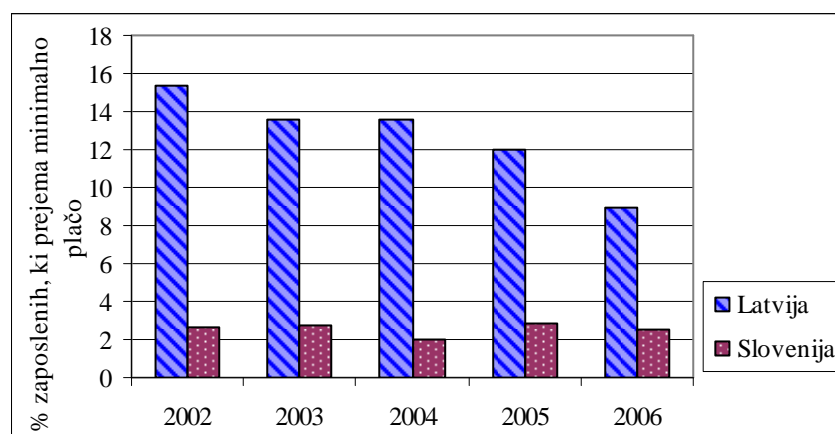
¹ Pri tem ni upoštevana pariteta cen. Tako ni mogoče reči, da so Latvijci več kot dvakrat revnejši.

je ta določena z Zakonom o določitvi minimalne plače (ZDMP). Vsak delavec ima pravico do nje, ne glede na to, ali je njegova plača odvisna od rezultatov dela. Medtem ko v večini držav članic nacionalna zakonodaja določa zajamčeno minimalno plačo za vse industrijske sektorje, so v sedmih državah članicah minimalne plače določene s kolektivnimi pogodbami znotraj posameznih sektorjev, vendar v to skupino ne spadata ne Slovenija ne Latvija. Zagovorniki minimalnih plač verjamejo, da te delavce ščitijo pred revščino, še zlasti družine z nizkimi dohodki in zaposlene ženske, ter da zmanjšujejo razkorak med bogatimi in revnimi (Minimalne plače v EU od 92 do 1570 evrov, 2007).

V Sloveniji se minimalna plača zakonsko določi in le-ta prične veljati po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije. Objava z dne 18. julija 2008 je določila, da se minimalna plača izredno poveča za delo s polnim delovnim časom, opravljeno od 1. avgusta 2008 dalje, in tako znaša 589,19 evrov (Uradni list RS, 2008).

Glede na prikazano sliko 13, ki prikazuje minimalno vsoto, ki jo prejema zaposleni za polni delovni čas v obdobju 2003-2007 in z ugotovitvijo, da je le-ta v Latviji bistveno manjša kot v Sloveniji, upamo, da minimalne plače ne prejema veliko število zaposlenih. Realnost nas spet preseneti, kajti vidimo, da se tudi delež zaposlenih, ki je zanj upravičen, zelo razlikuje med dvema državama. V naslednji sliki 14 je razviden delež zaposlenih, ki prejema minimalno plačo v obeh državah.

Slika 14: Delež zaposlenih s polnim delovnim časom, ki prejema minimalno plačo v Latviji in Sloveniji v obdobju 2002-2006

Vir: Eurostat yearbook 2008, str. 130, tabela 1.10.

S slike 14 je razvidno, da se v Sloveniji v obdobju 2002-2006 delež zaposlenih, ki prejema minimalno plačilo za opravljeno delo, giblje med najmanj 2 % leta 2004 in največ 2,8 % zaposlenih leta 2005. V Latviji pa je delež največji v prvem opazovanem letu in znaša kar 15,4 %, nato v letu 2003 rahlo pade in se ustali v letu 2004 na 13,6 %, naslednje leto rahlo upade na 12 % in v letu 2006 znaša 8,9 %. Glede na to, da se delež oseb, ki prejema

minimalno plačilo za opravljeno delo zmanjšuje, lahko predpostavljamo, da je nekaj oseb našlo boljše plačano zaposlitev, se upokojilo ali pa opravlja več zaposlitev s skrajšanim delovnim časom, kjer zasluži več kot znaša minimalna plača.

Že od začetka leta 2008 se socialni partnerji v Latviji pogajajo za povečanje minimalne plače. Junija so dosegli dogovor, da se z januarjem 2009 povečajo minimalne mesečne plače na 256 evrov, minimalna urna postavka pa bi znašala 1,54 evrov. S tem želi Ministrstvo za delo in socialne zadeve postopno povečevati minimalno plačo, dokler ne doseže 50 % povprečne plače Latvije (Karnite, 2008).

V obdobju 2000-2007 se je minimalna plača v Sloveniji letno povprečno povečala za 2,4 %. Leta 2007 pa je usklajevalni mehanizem prinesel realno znižanje minimalne plače za 1,1 odstotne točke. V zadnjih dveh letih je minimalna bruto plača zaostajala za rastjo povprečne bruto plače, zato se je raven minimalne bruto plače v primerjavi s povprečno bruto plačo znižala za dve odstotni točki in dosegla 41,2 %, vendar je bila še vedno višja kot leta 2000 (40,3 %) (Poročilo o razvoju 2008, str. 48).

2.4.3 Povprečna plača

Kljub hitri gospodarski rasti v preteklih letih baltske države po bogastvu še vedno ne dosegajo zahodnoevropskih držav. Čeprav socialne razlike hitro izginjajo, **povprečne mesečne bruto plače** v baltskih državah ne dosegajo niti polovice povprečne evropske mesečne bruto plače (Korez, 2005, str. 15). Prav tako obstajajo velike razlike med urbanimi in podeželskimi področji v razpoložljivem dohodku na prebivalca. Tako je bil leta 2002 povprečni mesečni dohodek za prebivalce, ki živijo v mestih 150,27 evrov, povprečni dohodek na prebivalca podeželskega območja pa le 109,66 evrov na mesec (Norris & Shiels, 2004, str. 54).

Povprečna mesečna bruto plača na zaposlenega je v letu 2007 znašala 683.0 evrov v Latviji in 1797.0 evrov v Sloveniji (Eurostat, 2009).

Osrednji statistični urad Latvije je objavil, da se je v prvem četrtletju 2008 povprečna plača povečala nominalno za 28,1 %, realno pa za 11,4 %, kar je posledica zmanjšanja davka na zaposlene. Neto plače so se povečevale hitreje kot bruto plače. Večji porast plač je opaziti bolj v zasebnem sektorju kakor v javnem sektorju, vendar je povprečna mesečna plača v javnem sektorju v Latviji višja od povprečne plače v zasebnem sektorju. Potrebno je tudi poudariti, da se razlike še povečujejo (Rekke, 2008).

V zadnjih desetih letih je politika plač v Sloveniji delovala stabilizacijsko in razvojno. Bruto plače so zaostajale za produktivnostjo in prispevale k zniževanju inflacije, realni

stroški dela na enoto pa so tudi padali in tako povečali konkurenčnost gospodarstva (Kovač, Zablode slovenske plačne politike, 2007). Na razpoložljivi dohodek Slovenije je v letu 2006 največ prispevala realna rast plač. Bruto plača se je povišala tudi v letu 2007, neto plača pa je bila višja pri višjih dohodkih zaradi vpliva sprememb dohodninske zakonodaje. V letu 2007 se je realna bruto plača na zaposlenega v Sloveniji povečala za 2,2 % in je zaostajala za rastjo produktivnosti dela (3,3 %) (Poročilo o razvoju, 2008, str. 72).

Za obdobje pred vstopom v EMU je bilo za Slovenijo značilno, da je politika plač predvidevala zaostajanje realne rasti plač za realno rastjo produktivnosti dela vsaj za eno odstotno točko. Njen namen je bil poleg pozitivnega prispevka k cenovni stabilnosti tudi odpiranje novih delovnih mest in pospešeno investiranje v tehnološko zahtevnejšo proizvodnjo. Z vstopom v EMU pa plačna politika izhaja iz evropskih integriranih smernic za uresničevanje Lizbonske strategije.

Plačilo zaposlenih v Latviji je globoko pod evropskim povprečjem. V Sloveniji so razmere sicer nekoliko boljše, vendar še vedno ne tako dobre, kot bi lahko bile. To dejstvo bi lahko prineslo negativne posledice, kot so množične emigracije in v povezavi s tem pomanjkanje delovne sile.

2.4.4 Druge značilnosti trga dela v obeh državah

Ena izmed lastnosti enotnega trga je poleg prostega pretoka blaga in storitev tudi prost pretok delovne sile oziroma človeškega kapitala. Tako lahko delovna sila, ki v svoji državi ni zadovoljna z možnostmi, ki jih ima, odide drugam poiskati primerno zaposlitev. Države, ki imajo napredno tehnologijo in so sposobne plačevati visoko izobraženim strokovnjakom, lahko preprečijo njihov odhod v tujino, druge države pa se lahko kmalu srečajo s pomanjkanjem strokovnjakov. S tovrstno težavo se je kmalu po vstopu v EU srečala Latvija.

Raziskava, ki jo je opravila Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer je potrdila, da se visoko izobraženi moški in ženske, stari od 25 do 34 let, iz Latvije štiri krat bolj verjetno preselijo v drugo državo EU kakor enako izobraženi moški in ženske iste starostne skupine s Češke, Madžarske, Slovaške in iz Slovenije. Poglavitni vzrok za emigracije so nizke plače, občutek brezupnosti in potreba po boljši viziji prihodnosti. Ljudje se na začetku preselijo za kratko obdobje, da bi zaslužili, kasneje pa se privadijo na novo okolje in se ne želijo vrniti (Karnite, 2006).

Gledano z zgodovinske perspektive se pogoji dela v baltskih državah iz leta v leto slabšajo. Poročilo regijskega delovnega nadzornika kaže, da je zaščita delavcev postala težavna zaradi privatizacijskega procesa in zaradi učenja novih pravil v gospodarstvu. Posledično je to prineslo nepravilnosti v delovnem okolju in pričela se je selitev delovne sile iz baltskih držav (Woolfson, 2006, str. 6).

V Latviji se je začelo tudi dogajati, da je padec standardov dela prinesel veliko novih oblik ponaredkov pogodb o zaposlitvi s polnim delovnim časom, ki poleg dodatne oziroma skrite dopolnilne pogodbe, vsebuje klavzulo, kjer se delavec odpove svojim pravicam. Tako se delodajalec izogne plačevanju socialnih prispevkov za zaposlenega ter plačevanju davkov. Prične se tako imenovano plačilo v kuverti. S tem se delodajalci izognejo tudi plačevanju odpravnin in drugih izdatkov, povezanih z odpuščanjem delavcev (Hazans, 2005, str. 192).

Latvijski delovni inšpektorat je ocenil, da odstotek zaposlenih, ki prejema tako imenovano plačilo v kuverti kot dodatek k minimalni plači, znaša kar 28 %. Tovrstni primeri plačevanja se pojavljajo tako v javnem sektorju kakor tudi v zdravstvu, gradbeništvu, kmetijstvu in gozdarstvu, hotelih in restavracijah (storitvah) ter drugih. Nekateri ocenjujejo, da se obseg delovne sile, ki prejema plačilo "pod mizo" giblje med 15 in 45 odstotki od celotne delovne sile s približnim izračunom, da štiri petine obsega privatni sektor in eno petino v državnem in lokalnem vladnem sektorju (Woolfson, 2006). To pomeni, da del dohodka ni obdavčen, pri čemer izgubi država, pridobijo pa delodajalci in delavci. Po drugi strani so tudi delavci prikrajšani, saj imajo uradno nižjo plačo od dejanske in ne morejo najeti kreditov. To je tudi v praksi latvijskega prebivalstva zelo pogost pojav.

Latvijska raziskava o zaposlenih je podala rezultate o obnašanju zaposlenih v Latviji. 15 % vprašanih je odgovorilo, da so pripravljene delati nadure brez plačila. 22 % zaposlenih je dejalo, da je kolektivna pogodba, ki jo imajo podpisano z delodajalci, samo formalnost. 31 % vprašanih je priznalo, da so pripravljene delati tudi brez pogodbe in 37 % vprašanih bi delalo tudi brez plačila socialnih prispevkov in celo 38 % anketirancev je odgovorilo, da je pripravljeno delati celo brez letnega dopusta (Woolfson, 2006, str. 12). Rezultati raziskave bi dali misliti, da so ljudje prisiljeni delati ne glede na pogoje in da jih to stanje privede v splošno nezadovoljstvo. Pa vendar sem pri iskanju informacij o tem, kako so zaposleni po državah zadovoljni s svojo zaposlitvijo, ugotovila, da večje zadovoljstvo kažejo zaposleni v Latviji kakor v Sloveniji. Študija, ki jo je opravil Eurofound, je podala podatke o izkušnjah in lastnih pogledih na določene teme. Eno izmed vprašanj je bilo, koliko odstotkov zaposlenih je zelo ali precej zadovoljnih s svojo zaposlitvijo. Pri tem je v letu 2001 bilo več zadovoljnih Latvijcev (70,6 %) kot Slovencev (65,3 %). V letu 2005 pa se poveča zadovoljstvo slovenskih delavcev, kajti kar 71,6 % zaposlenih je zelo oziroma

precej zadovoljnih s svojo zaposlitvijo. V Latviji je tega leta delež znašal 70,2 % (Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer, 2007).

Sedaj bi lahko nekdo celo pomislil, kako marljivo in neodvisno od pogojev dela delajo zaposleni v Latviji, pa vendar je resničnost malo drugačna. Po vstopu Latvije v Evropsko unijo se je od 50.000 do 100.000 Latvijcev v zadnjih osemnajstih mesecih preselilo v tujino, od tega kar od 25.000 do 50.000 na Irsko. To predstavlja med 4 % in 10 % celotne delovne sile Latvije. Tako so delodajalci prisiljeni najemati delovno silo iz Ukrajine in Belorusije je povedal Marcis Nikolajevs iz gradbenega podjetja. Pojav poimenuje nacionalna tragedija (Woolfson, 2006, str. 13-15).

Sociološka raziskava latvijskih zaposlenih, ki je bila opravljena na Irskem, kaže tudi na to, da so Latvijci na Irskem zelo zadovoljni, saj lahko brez zadržka govorijo s svojimi nadrejenimi za razliko od tega, da v Latviji tega niso mogli. Čutijo zaupanje s strani delodajalcev in je zato tudi vzdušje v takšnem delovnem okolju boljše. Dodajajo tudi, da imajo na Irskem boljšo kvaliteto življenja, saj jim ni potrebno nenehno iskati najnižje cene v trgovinah ali razmišljati o neplačilu plač² (Woolfson, 2006, str. 16).

Pomemben podatek pri tem je še, da je Latvija izgubila visoko kvalificirano in izobraženo delovno silo. Mnogi so Latviji svetovali, naj investira v ljudi, saj se ji bo to obrestovalo na dolgi rok.

Slovenije tako množične emigracije niso doletele, je pa zaznala precejšen val imigracij delovne sile po letu 2005. V letu 2007 je selitveni koeficient znašal kar 7,0 na 1000 prebivalcev. Vzrok za imigracije je visoko povpraševanje po tujih delavcih. Večina priseljencev prihaja iz držav naslednic nekdanje Jugoslavije oziroma vzhodne Evrope. Priseljenci imajo večinoma nižjo izobrazbo, pretežno so to moški in opravljajo fizična dela, gradbena dela oziroma so zaposleni v industriji. To, da delavna sila ne odhaja izven meja, pa ne pomeni nujno zadovoljstvo zaposlenih (Poročilo o razvoju 2008, str. 186).

V zadnjih dveh letih je namreč Slovenijo zajel val stavk. Splošna opozorilna stavka v zasebnem sektorju, ki jo je organizirala Zveza svobodnih sindikatov Slovenije (ZSSS), je potekala marca 2008. Do stavke je prišlo zaradi nepripravljenosti z delodajalske strani, da se osnovne plače uskladijo z lanskoletno inflacijo, obenem so zahtevali tudi dvig minimalne plače. Splošno nezadovoljstvo delavcev s plačami in delovnimi pogoji je

² Medtem ko so Latvijci na Irskem zelo zadovoljni, so Irci malo manj. Veliko jih meni, da se delovna sila iz vzhodne Evrope sploh ne bi smela prijaviti za delovno vizo pred pričetkom dela na Irskem, nekaj jih meni, da bi celo morali prepovedati vstop delovni sili iz vzhoda, saj je naj bi je bilo že preveč (Woolfson, 2006, str. 16).

privedlo do splošne stavke v zasebnem sektorju, nato še v javnem (stavka zdravnikov, medicinskih sester, sodnikov, novinarjev).

Ekonomist Dr. Bogomir Kovač meni, da sindikati zahtevajo novo plačno politiko in višje plače, ki bi sledile visoki gospodarski rasti in produktivnosti in bi hkrati socialno nevtralizirale višjo inflacijo. Sindikalne zahteve po višjih plačah in grožnje s splošno stavko so po njegovem mnenju politično legitimne, toda ekonomsko problematične. Sindikati zahtevajo dodaten dvig osnovnih plač za 3 odstotke v letu 2007 in novo zvišanje plač glede na rast produktivnosti in inflacije v letu 2008. Delodajalci nasprotno menijo, da so plače v prvi polovici 2008 realno že višje za 2,8 odstotka in zato ne potrebujejo dodatnega zviševanja. Predvsem pa nasprotujejo rasti izhodiščnih plač vseh delavcev na ravni panožnih kolektivnih pogodb, ker bi to zvišalo stroške dela, povečalo inflacijske pritiske in znižalo celotno konkurenčnost gospodarstva. Splošna kolektivna pogodba za javni sektor prav tako predvideva znatno zvišanje plač do leta 2010, največ v kulturi, socialnem varstvu, zdravstvu in javni upravi. Višje plače na tem področju pa hkrati obremenjujejo javne finance in ustvarjajo dodaten pritisk na uvajanje davkov. Tako višji stroški dela tudi tukaj grozijo z znižanjem konkurenčne sposobnosti (Kovač, 2007).

3 ANALIZA KVALITETE ŽIVLJENJA

Da bi zaokrožili celoto in ugotovili, zakaj se življenje med dvema državama razlikuje, je potrebno ugotoviti tudi socialni položaj in kakovost življenja državljanov. Človekov razvoj pomeni širitev možnosti in pogojev za ljudi. Za to pa je potrebno izpolniti tri osnovne pogoje: da živi dolgo in zdravo, da je izobražen in obveščen ter da ima dostop do temeljnih virov, potrebnih za primeren življenjski standard.

Indeks človekovega razvoja³ (HDI- Human development index), ki ga objavlja Razvojni program Združenih narodov (UN Development programme), meri tri blaginje z dosežki držav na področju zdravja, izobraževanja in dohodka. Gre za najbolj dovršen poskus analize komparativnega statusa socialnoekonomskega razvoja za razvite in nerazvite države. Oblikovali so ga zaradi potrebe, da se preseže dohodek kot edini kazalec kakovosti življenja. Je barometer za spremembe kakovosti življenja, z njim lahko primerjamo različne regije oziroma države (Dragan, 2007, str. 24).

IČR sestavljajo tri komponente: pričakovana dolžina življenja ob rojstvu (odraža zdravstveno stanje ljudi v državi), stopnja izobraženosti, ki je sestavljena iz stopnje

³ Indeks človekovega razvoja (HDI) je mednarodno primerjalno merilo, ki ga sestavljajo različni faktorji, kot so pričakovana življenjska doba, stopnja pismenosti, stopnja izobrazbe in kvaliteta življenja. Njegov namen je ocenjevati in primerjati revščino med državami po širših merilih.

pismenosti odraslih (2/3 teže) in skupnega vpisnega količnika v vse tri ravni izobraževanja (1/3 teže), ter realni BDP na prebivalca po kupni moči. Vrednost HDI neke države pove, na kateri točki človekovega razvoja je ta država in koliko je oddaljena od popolne razvitosti (Dragan, 2007, str. 24).

V letu 2008 je njegova vrednost znašala 0,917 za Slovenijo in jo je s tem uvrstil na 27. mesto, medtem ko je indeks človekovega razvoja Latvije znašal 0,855 in jo je s tem uvrstil na 45. mesto od vsote 177 držav.

Tabela 4: Podatki o HDI in posameznih kazalcih za leto 2005 za izbrane države

	Latvija	Slovenija	Islandija	Francija	Hrvaška
HDI	0,855	0,917	0,968	0,952	0,850
Mesto v svetu po HDI	45.	27.	1.	10.	47.
Pričakovano trajanje življenja v letih	72	77,4	81,5	80,2	75,3
Indeks	0,784	0,874	0,941	0,919	0,839
Mesto v svetu (po indeksu trajanja življenja)	75.	34.	3.	11.	44.
Bruto vpisni količnik v %	90,2	94,3	95,4	96,5	98,1
Indeks izobrazbe	0,961	0,974	0,978	0,982	0,899
Mesto v svetu (po indeksu izobrazbe)	4.	5.	n.p.*	n.p.*	23.
BDP na preb. v PPP v USD	13.646	22.273	36.510	30.386	13.042
Indeks	0,821	0,902	0,985	0,954	0,813
Mesto v svetu po indeksu BDP	49.	31.	5.	18.	51.

* ni podatka

Vir: Human development report 2007/2008.

V tabeli 4 so povzeti podatki o HDI in sestavnih kazalcih HDI za leto 2008 (preračunani na podlagi podatkov iz leta 2005) za države Latvijo, Slovenijo, Francijo, Hrvaško in Islandijo, ki je na 1. mestu (0,968) v svetu po HDI. Vrednost latvijskega HDI je v letu 2008 dosegla 45. mesto (0,855), Slovenija se je uvrstila na 27. mesto (0,917), Francija na

10. mesto (0,952) in Hrvaška na 47. mesto (0,850). Če primerjamo pričakovano življenjsko dobo ob rojstvu v posameznih državah vidimo, da ima vsekakor najvišji indeks pričakovane življenjske dobe ob rojstvu Islandija (3. mesto v svetu), nato sledi Francija (11. mesto v svetu), Slovenija (34. mesto v svetu) pristane na tretjem mestu, nato je Hrvaška (44. mesto v svetu) in šele na zadnjem mestu je Latvija (75. mesto v svetu). Kazalec bruto vpisni količnik v odstotkih pri vseh opazovanih državah presega 90 %, indeks izobrazbe pa nam poda najboljšo sliko za Francijo 0,982, najslabšo pa za našo sosedo, saj znaša le 0,899. Mesto v svetu po indeksu BDP uvrsti Islandijo na peto mesto v svetu, Francijo na 18. mesto, Slovenijo na 31. mesto, Latvijo na 49. mesto in Hrvaško na 51. mesto.

Indeks človekovega razvoja in uvrstitev Slovenije se izboljšujeta vse od prvega preračuna za leto 1990. K rasti sta prispevala predvsem rast bruto stopnje vključenosti v izobraževanje in bruto domačega proizvoda po kupni moči na prebivalca. V letu 2006 se je nekoliko izboljšalo tudi zadovoljstvo z življenjem, zaupanje drugim ljudem in institucijam pa je ostalo izrazito nizko (Poročilo o razvoju, 2008, str. 48).

Od začetnega leta merjenja se tudi v Latviji kazalniki izboljšujejo, vendar še vedno ostaja med poglavitnimi slabostmi pričakovana življenjska doba ob rojstvu. Glavni vzroki za visoko umrljivost predstavljajo nesreče v prometu in neozdravljive bolezni (Eurostat, 2009).

Pričakovana življenjska doba ob rojstvu otroka je povprečno število let, ki bi nekdo živel, pri čemer opazovano leto in specifična umrljivost pri preučevanju ostaneta konstantna. Po podatkih Eurostata je pričakovana življenjska doba ob rojstvu otroka bila leta 2005 v Latviji za moškega 65,4 leta in za žensko 76,5 let. Razlika v pričakovani življenjski dobi med moškimi in ženskami je v Latviji kar dobrih 11 let življenja. Pričakovana življenjska doba moškega je v Sloveniji znašala 73,9 in za žensko 80,9 let leta 2005. Razlika med spoloma je 7 let. Razlika v pričakovani življenjski dobi med dvema državama je velika, kajti rojen deček v Sloveniji lahko pričakuje kar osem let in pol več življenja, medtem ko deklica lahko pričakuje 4,4 let več življenja kot v Latviji (Eurostat yearbook 2008, str. 54, tabela SP.16).

3.1 Razdelitev dohodka

Gini indeks je indeks, ki nam pove nesorazmerno porazdelitev dohodka. Če je njegova vrednost nič, to pomeni, da je dohodek enako porazdeljen, vrednost 100 pa, da je dohodek absolutno neenako razporejen med prebivalce. Ginijev koeficient je mera neenakosti, z njo merimo **neenakost dohodka**. Uporabljamo ga lahko za prikazovanje vseh vrst neenakosti,

vendar je lahko zavajajoč, predvsem pri primerjanju držav - razlike med malimi in velikim državami (Pogorelčnik, 2005, str. 14).

Gini indeks Slovenije je 28,4, Latvije pa 37,7, kar nam pove, da je bolj neenakomerna porazdelitev dohodka med prebivalci Latvije kakor med prebivalci Slovenije. V tabeli 5 lahko vidimo razlike porazdelitve dohodka v preteklosti.

Tabela 5: Gini indeks Latvije in Slovenije v obdobjih 1987-89, 1997-99 in 2007-08

	1987-9	1997-9	2007-08
Latvija	0.26	0.33	37.7
Slovenija	0.21	0.25	28.4

Vir: Human development report 2007/2008.

Indeks dohodkovne neenakosti je tudi v preteklosti kazal večje neenakosti v porazdelitvi dohodka v Latviji. V obdobju 1987-9 je gini indeks Latvije znašal 0,26, Slovenije pa 0,21. V drugem opazovanem obdobju 1997-9 je za Slovenijo znašal 0,25 in Latvijo kar 0,33. To nam tudi pove, da se je od začetnega do končnega opazovanega obdobja neenakost v porazdelitvi dohodka povečevala (Human development report 2007/2008).

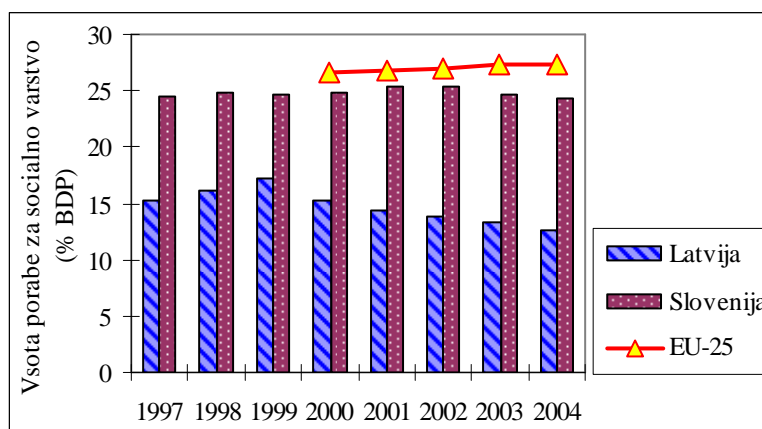
Dohodkovna neenakost in **stopnja tveganja revščine** sta v Sloveniji nižja kot znaša evropsko povprečje, vendar sta v Latviji oba faktorja precej višja. Relativno visoka revščina je med starejšim delom prebivalstva (65 let in več), kjer je ogroženega 19 % prebivalstva te starosti v Sloveniji in celo 33 % prebivalstva iste starosti v Latviji v letu 2007 (Eurostat, 2009). Pri tem se obe državi trudita s socialnimi transferji zmanjšati stopnjo revščine.

Socialni transferji pomembno znižujejo tveganje revščine in pozitivno vplivajo na socialno povezanost v družbi. Osnovna stopnja tveganja revščine je stopnja po socialnih transferjih, ko se tudi vsi socialni transferji (socialni in družinski prejemki, vključno s pokojninami), všttevajo v dohodek. Če prebivalci ne bi prejeli socialnih in družinskih prejemkov, bi se stopnja tveganja revščine podvojila (Poročilo o razvoju, 2008, str. 158).

3.2 Izdatki za socialno zaščito

V tej točki bom analizirala skupno porabo države (v odstotkih BDP-ja), ki jo nameni za socialno varstvo (slika 15). Zanimalo nas bo predvsem, ali dve državi dosegeta evropsko povprečje.

Slika 15: Skupni izdatki za socialno varstvo v Latviji, Sloveniji in EU-25 v obdobju 1997-2004, izraženi v % BDP-ja

Vir: Eurostat yearbook 2008, str.238, tabela 4.4.

Od leta 1997 do leta 2004 vidimo, da je Slovenija za socialno varstvo namenila bistveno večji delež BDP-ja kot Latvija. Največji delež, ki ga je Latvija namenila za socialno varstvo je bilo leta 1999, in sicer kar 17,2 %, leto kasneje 15,3 %, nato še manj vse do 12,6 % leta 2004. V Sloveniji je slika drugačna, saj je v letu 1999 bilo namenjenih 24,7 % za socialno varstvo, leto kasneje dve odstotni točki več, nato še štiri odstotne točke več. V letu 2003 delež pade na 24,6 % in se zmanjša še za tri odstotne točke leta 2004 (Eurostat yearbook 2008, str. 238).

Relativno nizka realna rast je posledica ohranjanja obsega sredstev na enaki ravni za dve največji področji socialne zaščite, to sta področji starost in bolezen ter zdravstveno varstvo, ki prestavljata blizu tri četrtine vseh sredstev za socialno zaščito. Manjši delež v strukturi vseh izdatkov predstavljajo izdatki za brezposelnost, izdatki za primere smrti hranitelja družine in za druge oblike socialne izključenosti. Zmanjšanje deleža je posledica hitrejše rasti BDP-ja od rasti sredstev za socialno zaščito in učinkov pokojninske reforme ter drugih razlogov, kot so racionalizacija v zdravstvu, zmanjšanje brezposelnosti, ki so vplivali na počasnejšo rast sredstev za socialno zaščito. Celotni izdatki za zdravstvo kot delež v BDP so se v zadnjih letih znižali, predvsem zaradi zelo nizke realne rasti javnih izdatkov za zdravstvo. Pri pregledu realnih vrednosti sredstev, namenjenih socialni zaščiti na prebivalca, preračunanih v standarde kupne moči, ugotovimo, da Slovenija svoj položaj izboljšuje, saj dosega 65 % povprečja EU-15 (Poročilo o razvoju 2008, str. 44, 150).

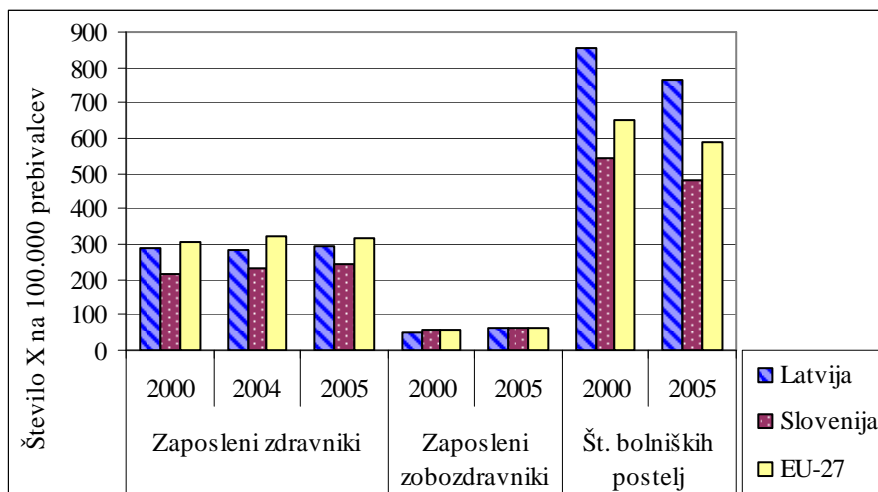
Delež BDP-ja, namenjenega za zdravstveno oskrbo, je v Latviji znašala le 3 %, medtem ko je v Sloveniji istega leta znašala 7,8 % BDP-ja. Podatki v obdobju 1997-2004 ne podajo bistvenih odstopanj od navedenih izdatkov, saj v Latviji delež variira med 2,5-3 %, v Sloveniji pa med 7,2-7,8 % (Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer, 2007).

3.3 Zdravstvo

Zmogljivosti in dostopnost zdravstvenega sistema se kaže v kazalnikih preskrbljenosti z zdravstvenim osebjem in drugimi zdravstvenimi kapacitetami. Evropa se na splošno spopada s pomanjkanjem zdravnikov in medicinskega osebja. Enako velja tudi za Slovenijo, problem pa predstavljata tudi iztrošenost medicinske opreme in zaostajanje z uvajanjem novejših medicinske tehnologije ter novih zdravil. Da bi ugotovili, ali se s podobnimi težavami srečuje tudi Latvija, je morda smiselno podati še podatek o človeških virih v zdravstvu.

S slike 16 je razvidna primerjava v številu zdravnikov (v letih 2000, 2004, 2005), zobozdravnikov (2000, 2005) in številu bolniških postelj na 100.000 prebivalcev (2000, 2005). Tako Latvija kakor EU-27 imata bistveno večje število zaposlenih zdravnikov na 100.000 prebivalcev kakor Slovenija. Latvija jih sicer ima nekoliko manj kot znaša EU-27. Slovenija ima le nekaj zobozdravnikov več kot Latvija, vendar ne več kot znaša EU-27. V številu bolniških postelj pa Latvija krepko presega v številu bolniških postelj tako Slovenijo kakor EU-27.

Slika 16: Človeški viri v zdravstvenem sistemu v letih 2000, 2004 in 2005, v Latviji, Sloveniji in EU-27, izraženi v številu posameznih tipov zdravstvenih delavcev na 100 000 prebivalcev

Vir: Poročilo o razvoju 2008, str. 161, tabela bš.

Da pa ni vse bleščeče v zdravstvenem sistemu niti v Latviji, je dokazala primerjalna študija zdravstvenega sistema, Euro Health Consumer index, ki ga opravlja Health Consumer Powerhouse. Ta je označila latvijski zdravstveni sistem kot najslabši v Evropi ter jo s tem uvrstila na 29. mesto. Slovenija je pristala na 21. mestu. K slabi oceni latvijskega zdravstvenega sistema so najbolj prispevali pretirano dolga čakalna doba na zdravljenje in slabo delovanje lekarn, kajti prebivalci so pogosto prikrajšani za zdravljenje

z novimi zdravili, saj je farmacevtski sektor nazadoval. Malenkost boljše rezultate je podalo nizko število samomorov in nizek odstotek bolnikov diabetesa. Dobri primerjalni rezultati pa so se pokazali pri zobozdravstvenem sistemu in cepljenju otrok. Slabosti slovenskega zdravstvenega sistema so predvsem vključevanje bolnika v odločanje in neposreden dostop do specialista, prednosti pa takojšnja dostopnost do družinskega zdravnika, pravica do drugega mnenja in dostop do zdravstvenega kartona (Euro Health Consumer Index, 2007, str. 19-20).

Spomnila sem se primera iz prakse, kar zadeva študija medicine. V Latvijo na študij medicine prihaja veliko tujcev. Veliko študentov medicine tako prihaja s Kitajske, Šrilanke ter drugih azijskih držav. Izvedela sem, da je v naštetih državah študij precej omejen in težek, zato se študentje raje odločajo za študij znanosti v vzhodni Evropi. Študentje se tako odločajo, kam na študij glede na pogoje vpisa in stroške bivanja. Poskusila sem dobiti podatke o deležu tujih študentov v Latviji, vendar nobena raziskava ne poda zelenih informacij. Kot zanimivost pa sem ugotovila, da ponuja Univerza v Latviji izredni študij medicine, kjer vpisni pogoji zahtevajo le končano srednjo naravoslovno šolo, plačilo šolnine (7.000 eur/leto) ter dokazilo o zmožnosti preživljanja (Riga Stradins University, 2009). Na spletni strani Univerze v Ljubljani pa sem se ponovno prepričala o strogih kriterijih študija medicine pri nas.

3.4 Drugi kazalci

Danes pri vsej tehnologiji, ki nas obdaja, človek s težavo pomisli, da se ne bi mogel v trenutku povezati z daljnimi državami. Življenje brez interneta (doma, v šolah in službah), si težko predstavljamo. Prav tako pomembno vlogo imajo v današnjem svetu tudi mobilni telefoni in lasten prevoz.

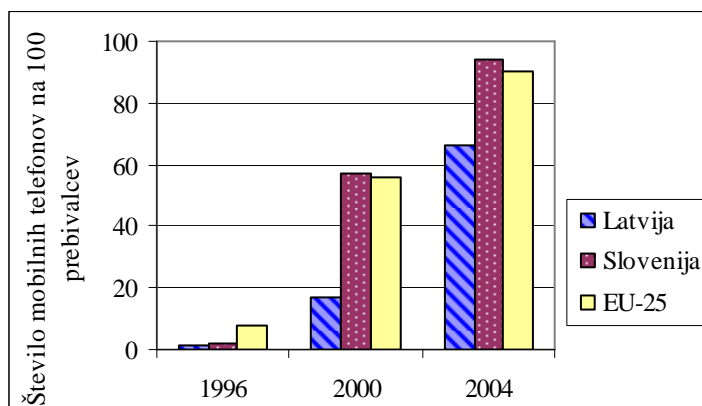
Vsakdo bi z lahkoto pomislil, da je večina gospodinjstev vsaj v Evropi pokrita z internetom, ampak temu ni tako. Latvija je še vedno precej v zaostanku pred drugimi evropskimi državami kar zadeva pokritosti gospodinjstev z internetom. Eurostat je objavil podatke za leto 2006 in sicer v povprečju je bila pokritost gospodinjstev z internetom v EU-25 40 %. Slovenska gospodinjstva so podala višji odstotek kar 45 %, medtem ko je v Latviji le 22 % gospodinjstev pokritih z internetom (Eurostat, 2007).

Podobno sliko nam da tudi podatek o številu mobilnih telefonov na 100 prebivalcev v treh opazovanih letih. Iz slike 17 je razvidno, da se sicer za Latvijo stanje izboljšuje, Slovenija pa že nekaj let presega evropsko povprečje.

Če primerjamo število mobilnih telefonov na 100 prebivalcev, vidimo, da je v letu 1996 to število tako majhno, da sploh ni razvidno s slike 17. Latvija je tega leta imela 1 mobilni na

100 prebivalcev, Slovenija 2 mobitela na 100 prebivalcev in EU-25 kar 8 mobitelov na 100 prebivalcev. V drugem opazovanem letu 2000 pa je slika malo drugačna, saj so Latviji imeli 17 mobitelov na 100 prebivalcev, Slovenija je že presegla povprečje z 57 mobitelov na 100 preb., EU-25 pa je znašalo 56 mobitelov na 100 preb. V letu 2004 pa je Slovenija (94) prehitela EU-25 (90) za 4 mobilne telefone, Latvija je imela 66 mobitelov na 100 preb.

Slika 17: Število mobilnih telefonov na 100 prebivalcev v Latviji, Sloveniji in EU-25 v letih 1996, 2000 in 2004

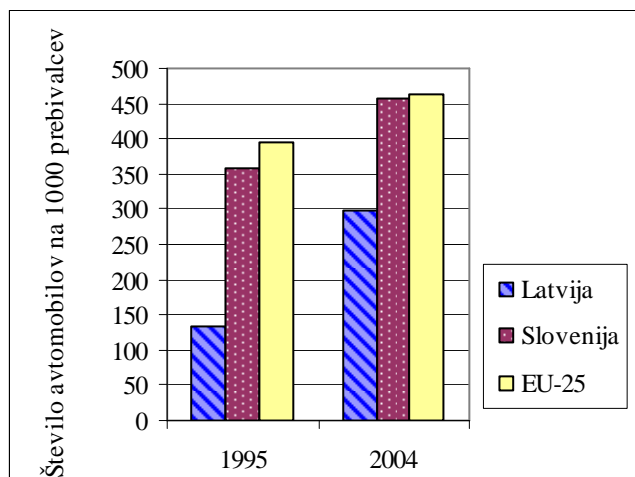
Vir: Eurostat, 2009.

Da bi boljše ponazorila realnost Latvije naj podam še primer, da je v Latviji opaziti manjše število avtomobilov kot v Sloveniji. Večje stanovanjske stavbe oziroma bloki, ki imajo parkirišča, namenjena za avtomobile, so večinoma prazna. Če podam primer sedem nadstropnega bloka, kjer je približno 35 stanovanj od tega predpostavljam minimalno 70 stanovalcev, je spredaj parkiranih manj kot pet osebnih avtomobilov. Za enako stanovanjsko hišo v Sloveniji bi potrebovali celo garažno hišo, da bi lahko parkirali vse osebne avtomobile stanovalcev. Po podatkih iz Evropske fundacije za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer odstotek posameznikov, ki nimajo osebnega avtomobila za zasebno rabo, ker si le-tega ne morejo privoščiti, znaša v Latviji leta 2003 kar 39 % posameznikov. V Sloveniji je ta delež znašal le 7 % (Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer, 2007). Če pa podamo podatke iz Eurostata o številu avtomobilov na 1000 prebivalcev pa slika zgleda takole (slika 18).

S slike 18 je razvidno število avtomobilov na 1.000 prebivalcev glede na državo oziroma koliko avtomobilov na 1.000 prebivalcev dosega 25 držav Evrope. V letu 1995 se je Latvija nahajala krepko pod povprečjem po številu avtomobilov na 1.000 prebivalcev glede na povprečje petindvajsetih držav Evrope, saj je imela le 134 avtomobilov na prebivalca, Slovenija 357 avtomobilov na 1.000 prebivalcev, medtem ko je istega leta evropsko povprečje znašalo 394 avtomobilov na 1.000 prebivalcev. V drugem

opazovanem obdobju, in sicer leta 2004, se je situacija malo izboljšala za Latvijo, saj je štela 297 avtomobilov na 1.000 prebivalcev, Slovenija jih je imela 456, evropsko povprečje pa je znašalo 463 avtomobilov na 1.000 preb.

Slika 18: Število avtomobilov na 1.000 prebivalcev v Latviji, Sloveniji in EU-25 v letih 1995 in 2004

Vir: Eurostat, 2009.

Precejšnji delež osebnih avtomobilov v Latviji je najvišjega cenovnega razreda, temu sledijo avtomobili, ki so stari več kot deset let, zelo zanemarljiv je delež osebnih avtomobilov srednjega cenovnega razreda. V Sloveniji nekaterih prestižnih avtomobilov, ki jih vozijo v Latviji, skoraj da ni, kakor v Latviji avtomobilov srednjega razreda, ki jih je v Sloveniji ogromno.

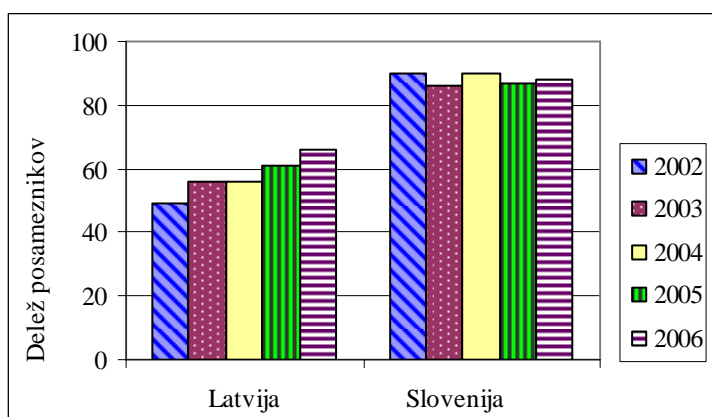
Tako so praktično vsi prisiljeni uporabljati mestni prevoz, ki je relativno poceni, zajema celotno poseljeno območje in tudi redno vozi. Cena mestnega javnega prevoza v Rigi, v predprodaji (tramvaj, avtobus, trolejbus) znaša LVL 0,40 (EUR 0,57) za posamezno vožnjo, če pa vozovnico kupimo od voznika, ta znaša LVL 0,50 (EUR 0,71). V primerjavi z Ljubljano, kjer je na voljo le mestni avtobus, pa uporabniki odštejejo EUR 0,80 v predprodaji in 1 eur na avtobusu (Eures, 2008, Cenik vozovnic v mestnem prometu, 2007).

Študija EurLIFE (2007), ki jo opravlja Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer, preučuje kvaliteto življenja v Evropi. Ta podaja rezultate lastnih raziskav in drugih publikacij. Podatki, ki jih zajema, so objektivnega in subjektivnega značaja o blaginji evropskih državljanov. Kazalci zajemajo podatke o zdravju, družini, izobraževanju, gospodinjstvih, okolju, transportu, varnosti, prostem času in druge. Izbrala sem nekaj zanimivih odgovorov, ki jih je študija objavila. Menim, da bomo z njimi pridobili zametek subjektivne plati življenja v dveh opazovanih državah.

Na vprašanje o tem, kako pogosto prihajajo iz službe preutrujeni, da bi opravljali gospodinjska dela, je kar 57,6 % Latvijcev potrdilo, da so po opravljenem delovniku preutrujeni, da bi še doma kaj postorili. V Sloveniji je bil odstotek nižji (38,2 %). Zanimive odgovore je podalo tudi vprašanje o tem, koliko zaposlenih dela pogosto ali vedno v nevarnem ali nezdravem okolju na delovnem mestu. Delež anketirancev, ki so se zelo ali pretežno strinjali s trditvijo, da delajo v nevarnem oziroma nezdravem okolju, znaša 29,4 % Latvijcev in kar 33,4 % Slovencev v letu 2003. Glede na leto 2002 se je ta delež v Latviji povečal za 3,4 odstotne točke, v Sloveniji pa celo za 13,1 %. Delež zaposlenih, ki se povsem ali pretežno strinjajo, da je njihovo delo pogosto ali vedno preveč stresno je pri obeh državah podalo skoraj enak rezultat 49,2 % v Latviji oziroma 49,3 % v Sloveniji (Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer, 2007).

Delež anketiranih gospodinjstev, ki niso bili plačilno sposobni plačati najemnine stanovanja oziroma nastanitvenih računov v letu 2003, je v Latviji znašal kar 32,8 % gospodinjstev, v Sloveniji pa je bilo takšnih gospodinjstev 10,9 %. Delež gospodinjstev, ki jim je primanjkovalo denarja za hrano v letu 2003, je v Latviji še višji in znaša kar 35 % gospodinjstev, v Sloveniji pa le 5,6 % (Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer, 2007).

Slika 19: Delež posameznikov v starosti od 15 let naprej, ki so zelo ali pretežno zadovoljni s svojim življenjem v Latviji in Sloveniji v obdobju 2002-2006

Vir: Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer, 2007.

Na sliki 19 vidimo delež posameznikov v starosti od 15 let naprej, ki so zelo oziroma precej zadovoljni s svojim življenjem v obdobju 2002-2006.

Slika 19 kaže, da so v vseh opazovanih letih starostniki od 15 let naprej v Sloveniji bolj zadovoljni s svojim življenjem kakor v Latviji. Pri opazovani populaciji v Latviji je videti,

da se zadovoljstvo večja, saj se od začetne ravni zadovoljstva 49 % populacije (v letu 2002) v zadnjem letu (2006) povzpne na 66 % populacije, zadovoljne s svojim življenjem. V Sloveniji niha med 90 % in 86 % zelo oziroma precej zadovoljnih ljudi od 15 let naprej.

Skupno oceno (v lestvici od 1 do 10) za življenjski standard je Latvija prejela oceno 5,7, Slovenija pa 6,5. Koliko posameznikov v starosti od 18 let naprej se povsem ali nekoliko strinja s trditvijo, da je optimističen za prihodnost, je trdilni odgovor podalo 60 % Latvijcev in 75 % Slovencev (Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer, 2007).

SKLEP

Dve državi, ki sta uspešno prestali tranzicijsko obdobje in sta se vključili v Evropsko unijo, sta do danes dosegli povsem drugačne rezultate. Odgovor na moje vprašanje o tem, ali članstvo pomeni tudi enake možnosti za vse državljane, ni povsem pritrdilno. Članstvo kot tako ne zagotavlja uspeha, ampak le poveča možnosti za gospodarski napredek. Vsaka članica se še naprej sama odloča o lastnih poteh za razvoj in od njenih dosežkov je odvisna blaginja družbe. Dobro je, če sledi smernicam razvitih, pa vendar pri tem ne sme pozabiti postaviti trdnih temeljev za doseg cilja.

Slovenija je uspešno prevzela enotno valuto, približuje se razvoju razvitih držav in izboljšuje ekonomski in socialni položaj vseh državljanov. Sloveniji bi svetovala, naj ohrani trenutni razvoj na stabilnih temeljih in naj ne sili v še večji napredek po vsaki ceni, ampak naj temeljito preuči vse nevarnosti. Kvaliteta življenja je relativno dobra in večina prebivalcev ne pozna prave revščine, zato naj tega ne postavi na kocko. Najbolj temna plat tega gospodarstva je po mojem mnenju zdravstvo, ki bi ga bilo treba prestrukturirati. Dolge čakalne dobe, pomanjkanje zdravnikov in namestitve v bolnišnicah zagotovo niso majhna stvar. Tisti, ki zdravstvo potrebujejo, nikakor ne bi smeli biti prikrajšani za zdravljenje. Vsak posameznik bi moral imeti enake pravice, ne glede na debelino denarnice. Zato so investicije v povečanje števila bolnišnic, njene opremljenosti in povečanje števila zdravnikov nujne.

Za stabilno gospodarstvo pa ne morem označiti Latvije, saj je človeka postavila v ozadje in se danes bojuje s preživetjem. Tisto, kar je v začetnih letih osamosvojitve predstavljalo prednost (realni BDP primerljiv s povprečjem tranzicijskih držav, visoka gospodarska rast, nizka inflacija, nizka brezposelnost), se je po "igri sreče" spreobrnilo v negotovost. Vzrok za množične emigracije v Latviji definitivno ni želja po odkrivanju zunanjega sveta, ampak le izhod v sili. Menim, da Latvija ni znala pravilno oceniti, kaj je pravzaprav pravo bogastvo države. Zaposleni, ki so pripravljeni delati tudi brez dopusta, neplačanih nadur, skratka v neživljenjskih razmerah, ne poznajo več zdravega delovnega okolja. Tisti,

ki odidejo, kmalu ugotovijo, česa so bili prikrajšani, tisti, ki pa ostanejo, se predajo usodi in se borijo za golo preživetje. Latvija bi po mojem mnenju morala bolj intenzivno spodbujati oziroma povečati investicije v informacijsko tehnologijo in izobraževanje. Delovni sindikat bi moral bolj aktivno delovati in povečati skrb za delavca. Za najbolj ekonomsko šibak del družbe (tisti ki prejemajo minimalno plačilo in starejše osebe, ki prejemajo socialno pomoč) bi morala država imeti še več razuma in jim omogočiti dostojno življenje.

Cilj družbenega razvoja ni le povečanje bogastva državne blagajne, temveč predvsem kakovosti življenja ljudi, ki prispevajo k dobrobiti vseh. Poleg ekonomske uspešnosti je pomembno tudi zdravje ljudi, odnos do okolja, znanje v družbi, kultura in vrednote. S tem gospodarska rast ni več cilj družbenega razvoja, ampak postane zgolj sredstvo. Tisto gospodarstvo, ki se bo tega zavedalo, bo preživelo vse gospodarske pretrese.

LITERATURA IN VIRI

1. Bregar, L. & Ograjenšek, I. & Bavdaž, M. (1999). *Ekonomska statistika 2000 z dodatkom*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
2. Bregar, L. (2004). *Merjenje produktivnosti*. Najdeno 8. februarja 2009 na spletnem naslovu http://www.ef.uni-lj.si/predmeti/statzt/mag/gradiva/Bregar_predavanja/Produktivnost%20dela_mag_04.doc
3. *Cenik vozovnic v mestnem prometu [podjetja Javno podjetje Ljubljanski potniški promet, d.o.o.]*. Najdeno 5. februarja 2009 na spletnem naslovu <http://www.jh-lj.si/upload/lpp/ceniki/CENIK%20VOZOVNIC%20MPP%201.8.07.pdf>
4. Dragan, V. (2007, junij). *Gospodarska rast in razvoj ter kakovost življenja: Teoretična analiza in analiza na primeru Slovenije*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
5. *Economic development of Latvia*. (2008). Riga: Ministry of Economics Republic of Latvia.
6. Eubusiness (2006, 17. januar). *Emigration plays role in cutting Latvia jobless rate: analysts*. Najdeno 14. januarja 2009 na spletnem naslovu <http://www.eubusiness.com/Employment/060117130959.qckdtn3c>
7. Eures (2008). *Cene mestnega prevoza*. Najdeno 22. Novembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.europa.eu.int/eures/main.jsp?catId=8903&acro=living&mode=text&recordLang=en&lang=sl&parentId=7817&countryId=LV®ionId=>
8. *Eurostat Yearbook 2008*. (2008). Luksemburg: Eurostat, the Statistical Office of the European Communities.
9. Eurostat (2009). *Gibanje inflacije*. Najdeno 14. januarja 2009 na spletnem naslovu http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=EU_MAIN_TREE&root=EU_MAIN_TREE/tb/t_economy/t_prc/t_prc_hicp/tsieb060
10. Eurostat (2009). *Gospodarska rast*. Najdeno 14. januarja 2009 na spletnem naslovu

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=EU_MAIN_TREE&root=EU_MAIN_TREE/tb/t_economy/t_na/t_nama/t_nama_gdp/tsieb020

11. Eurostat (2009). *Households having access to the Internet, by type of connection.*

Najdeno 14. januarja 2009 na spletnem naslovu

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=EU_MAIN_TREE&root=EU_MAIN_TREE/tb/t_icts/t_isoc/t_isoc_ci/tin00073

12. Eurostat (2008). *Inflation rate.* Najdeno 7. oktobra 2008 na spletnem naslovu

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=REF_TB_prices&root=REF_TB_prices/t_prc/t_prc_hicp/tsieb060

13. Eurostat (2009). *Mobile phone subscriptions.* Najdeno 14. januarja 2009 na spletnem naslovu

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=EU_MAIN_TREE&root=EU_MAIN_TREE/tb/t_icts/t_isoc/t_isoc_tc/tin00060

14. Eurostat (2009). *Motorisation rate.* Najdeno 14. januarja 2009 na spletnem naslovu

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=EU_MAIN_TREE&root=EU_MAIN_TREE/tb/t_transp/t_road/tsdpc340

15. Eurostat (2009). *Vzroki umrljivosti.* Najdeno 14. novembra 2008 na spletnem naslovu

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/tb/t_popul/t_health/t_hlth/t_hlth_cdeath&language=en&product=EU_MAIN_TREE&root=EU_MAIN_TREE&scrollto=471

16. Eurostat (2009). *Povprečna mesečna bruto plača.* Najdeno 14. Septembra 2008 na spletnem naslovu

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1194,47773485,1194_47782287:1194_66724556&_dad=portal&_schema=PORTAL

17. Evropska banka za obnovo in razvoj (2008). *Realni BDP.* Najdeno 14. januarja 2009 na spletnem naslovu

<http://www.ebrd.com/country/country/latvia/econo.htm> &

<http://www.ebrd.com/country/country/slovenia/econo.htm>

18. Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (2007, 27. avgust). *At-risk-of poverty rate for persons aged 65 years and over*. Najdeno 14. januarja 2009 na spletnem naslovu

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=EU_MAIN_TREE&root=EU_MAIN_TREE/tb/t_popul/t_livcon/t_ilc/t_ilc_ip/tsdde320

19. Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (2007). *Extended and unusual working hours in European companies*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

20. Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (2007, 27. avgust). *Internet access of households*. Najdeno 14. januarja 2009 na spletnem naslovu

<http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eurlife/index.php?template=3&radioindic=174&idDomain=6>

21. Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (2007, 27. avgust). *Health care expenditure as a share of GDP*. Najdeno 15. februarja 2008 na spletnem naslovu

<http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eurlife/index.php?template=3&radioindic=173&idDomain=1>

22. Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (2007, 17. december). *High levels of intention to migrate among young in Latvia*. Najdeno 20. septembra 2008 na spletnem naslovu

<http://www.eurofound.europa.eu/press/releases/2006/060606.htm>

23. Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (2007, 27. avgust). *Hours of work per week 2007*. Najdeno 15. februarja 2009 na spletnem naslovu

<http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eurlife/index.php?template=3&radioindic=175&idDomain=2>

24. Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (2007, 27. avgust). *Households which cannot afford a car*. Najdeno 14. januarja 2009 na spletnem naslovu

<http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eurlife/index.php?template=3&radioindic=170&idDomain=9>

25. Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (2007, 27. avgust). *Mobile phone subscriptions (per 100 inhabitants)*. Najdeno 14. januarja 2009 na spletnem naslovu http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=EU_MAIN_TREE&root=EU_MAIN_TREE/tb/t_icts/t_isoc/t_isoc_tc/tin00060
26. Hazans, M. (2005, 5. avgust). *Latvia: Working too Hard*. Najdeno 4. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://ssrn.com/abstract=742124>
27. Health Consumer Powerhouse (2007, 1. oktober). *Euro Health Consumer Index 2007*. Najdeno 6. februarja 2009 na spletnem naslovu http://www.healthpowerhouse.com/media/Rapport_EHCI_2007.pdf
28. *Human development report 2007/2008*. Statistical update. Najdeno 4. marca 2009 na spletnem naslovu <http://hdrstats.undp.org/2008/countries/>
29. IMF Latviji pomaga z 1,68 milijarde evrov (2008, 24. december). *Finance*. Najdeno 13. januarja 2009 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/233583>
30. Inflacija v območju evra januarja 3,2-odstotna; v Sloveniji najvišja (2008, 29. februar). *Finance*. Najdeno 15. februarja 2009 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/206168>
Karnite, R. (2008a, 14. oktober). *Social partners agree further increase in minimum wage*. Najdeno 15. decembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/09/articles/lv0809019i.htm>
31. Jazbec, B. (1999). *Makroekonomska stabilizacija in tokovi kapitala v državah v prehodu*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
Karnite, R. (2008b, 21. november). *Employers oppose stringent language requirements*. Najdeno 5. februarja 2009 na spletnem naslovu <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/09/articles/lv0809029i.htm>
32. Kolyako, N. (2008, 14. november). *Latvia has worst health care system in Europe*. *Riga: Baltic Course*. Najdeno 6. februarja 2009 na naslovu <http://www.baltic-course.com/eng/analytics/?doc=7137>
33. Kolyako, N. (2009, 21. januar). *Agreement with IMF saved Latvia from bankruptcy*. *Riga: Baltic Course*. Najdeno 5. februarja 2009 na naslovu <http://www.baltic-course.com/eng/finances/?doc=8964>

34. *Koalicija: Potrebni rezi na vseh področjih* (2009, 28. marec). Najdeno 28. marca 2009 na spletnem naslovu http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=1&c_id=196157&tokens=Koalicija+Potrebni+rezi+na+vseh+podro%C4%8Djih
35. *Koliko časa preživi povprečni Evropejec na delovnem mestu* (2008, 25. oktober). Najdeno 15. Decembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.poslovni-bazar.si/?mod=articles&article=1569>
36. Korez, K. (2005). *Primerjalna analiza tržišč Estonije, Latvije, Litve in Slovenije*. Maribor: Univerza v Mariboru.
37. *Kriza odpihnila latvijsko vlado* (2009, 20. februar). Najdeno 20. februarja 2009 na spletnem naslovu http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=193615&tokens=riga
38. Makovec, B.M., (2008). *Mednarodno trženje*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
39. *Minimalne plače v EU od 92 do 1570 evrov* (2007, 20. september). Najdeno 14. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=IM-PRESS&reference=20070913STO10373&language=SL>
40. Norris M. & Shiels P (2004). *Regional National Report on Housing Developments in European Countries. Synthesis Report*. Dublin: The Housing Unit.
41. Obreza, S. (2006). *Maastrichtski konvergenčni kriteriji in Slovenija*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
42. Paas, T. (2003). *Social Consequences of Transition and European Integration Processes in the Baltic States*. Tartu: University of Tartu.
43. Pogorelčnik, Z. (2005). *Vpliv razvojne pomoči na etično identiteto mladih v državah v razvoju: primer Gvatemale*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
44. *Poročilo o razvoju 2008*. (2008). Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.

45. Prebivalstvo Latvije (2008, 1. januar). *Centralas statistikas parvaldes datu bazes*. Latvija: Central Statistical Bureau of Latvia. Najdeno 6. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp>
46. Prebivalstvo Latvije glede na etično pripadnost (2008, 1. januar). *Centralas statistikas parvaldes datu bazes*. Latvija: Central Statistical Bureau of Latvia. Najdeno 6. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp>
47. *Pogoji vpisa na študij medicine [Riga Stradins University]*. Najdeno 14. januarja 2009 na spletnem naslovu <http://www.rsu.lv>
48. Popis prebivalstva 2002. *Prebivalstvo po narodni pripadnosti, Slovenija*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. (Št./No 92, 16. april 2003). Najdeno 15. oktobra 2008 na spletni strani http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=SLO&st=7
49. *Prazniki v Republiki Sloveniji [Urad vlade za komuniciranje]*. Najdeno 15. februarja 2009 na spletnem naslovu <http://www.ukom.gov.si/slo/slovenija/kratka-predstavitev/prazniki/>
50. Prebivalstvo, Slovenija, 31. December 2007. (2008). *Statistične informacije*. (Št. 27, 9. julij 2008) Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
51. Rekke, E. (2008, 29. maj). *Wages and salaries in Latvia in the I quarter of 2008 increased from 354 to 453 lats*. Najdeno 4. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.baltic-course.com/eng/analytics/?doc=2039&underline=average+wage>
52. Senjur, M. (2001). *Makroekonomija : makroekonomija majhnega odprtega gospodarstva* (str. 143-167). Maribor: Založba MER.
53. Stanovnik, T. (1998). *Javne finance*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
54. Strategic Analysis Commission (2005). *Report on Reasons for Latvian Migration to Ireland*. Riga: Ministry of Social Affairs and Labour.
55. V Evrolandiji največ brezposelnih v zadnjih dveh letih (2009, januar). *Finance*. Najdeno 15. februarja 2009 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/234372>
56. *V Rigi "cela ulica norela" proti vladi* (2009, 14. januar). Najdeno 14. januarja 2009 na spletnem naslovu

http://www.rtvsllo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=190964&tokens=riga

57. Vecvagare, L. (2000). Housing Finance in Latvia. *Housing Finance in transition Economies*. Pariz: Organization for Economic Co-Operation and Development.

58. Williams, N., Herrmann, D. & Kemp, C. (2003). *Estonia, Latvia & Lithuania*. (3rd ed.) Victoria: Lonely Planet Publications.

59. Woolfson, C. (2006, 6. September). *Migration from Latvia post-EU Enlargement: Causes and Consequences*. Riga: Univerza v Latviji.

60. Znesek minimalne plače. (2008). *Uradni list RS*. (Št. 76/2008, 25. julij 2008).